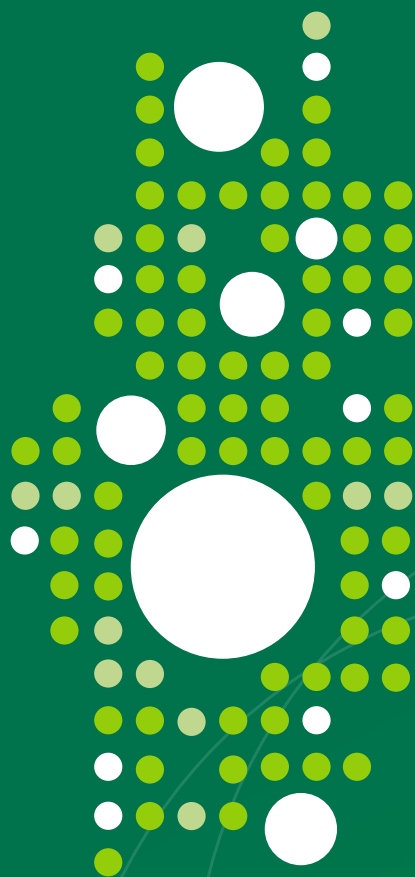

regio zwolle
monitor
2012

Hoe identiteit en samenwerking
een impuls geven aan een topregio

MONITOR 2012

INTRODUCTIE

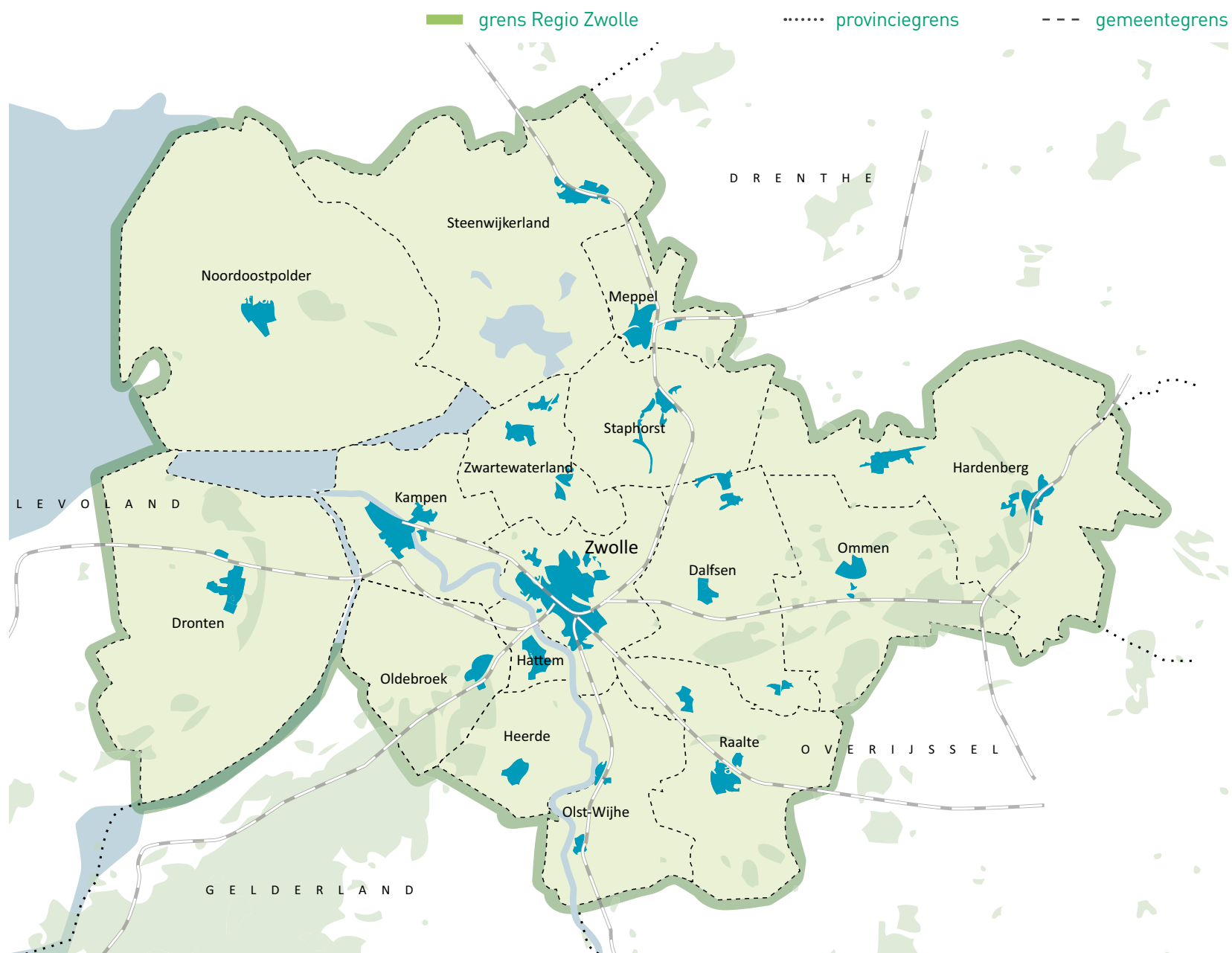
DE REGIO ZWOLLE MONITOR IS EEN INITIATIEF VAN HET BEDRIJFSLEVEN. EEN STERKE REGIO MAG ZICHZELF KRITISCH TEGEN HET LICHT HOUDEN EN MOET BLIJVEN ZOEKEN NAAR DE POTENTIE VOOR VERDERE ONTWIKKELING; DAT IS DE GEDACHTE ACHTER DIT INITIATIEF.

Uit gesprekken en brainstormsessies met geïnteresseerde partners bleek een duidelijke behoefte aan een gestructureerd inzicht in de dynamiek van economische activiteiten in de Regio Zwolle: een Monitor. Daarom is in juli 2012 de Stichting Metropool Zwolle opgericht, die inmiddels op een brede steun in de regio kan rekenen. De Regio Zwolle Monitor is een bottom-up initiatief dat verder gaat dan een stimulans voor de regionale fierheid. De Monitor levert met feiten en cijfers ook een bijdrage aan de discussie over de ontwikkeling van de regio. Deze eerste Regio Zwolle Monitor geeft inzicht in de regionaal-economische dynamiek, verkent de grenzen en economische structuur van de Regio Zwolle en brengt in beeld welke uitdagingen er liggen.

*Gonna do a lil' thing
To make you feel proud
Gonna make you feel proud*

- Herman Brood -

Regio Zwolle

PROFIEL VAN DE REGIO

De Regio Zwolle scoort meestal goed op ranglijsten van economisch succesvolle regio's in Nederland. De Regio Zwolle kan trots zijn op zichzelf. Toch is niet altijd duidelijk wat deze regio zo succesvol maakt. Feiten kunnen, om Herman Brood te parafraseren, een beetje helpen om die trots te voelen.

Met de Regio Zwolle Monitor wordt een jaarlijkse peilstok in de economische ontwikkeling van de regio gestoken. De Monitor geeft inzicht in de dynamiek en de sterke kenmerken van de regio, hoe de economische structuur eruit ziet en welke uitdagingen er liggen. Daarbij wordt in het bijzonder gekeken naar de Regio Zwolle in het perspectief van de moderne kenniseconomie. Dit profiel van de Regio Zwolle, wordt aan de hand van drie pijlers in beeld gebracht:

1. Staat van het bedrijfsleven
2. Demografische en sociaal-economische index
3. Economische cultuur in beeld

Onder iedere pijler vallen meerdere indicatoren, die in woord en beeld worden toegelicht. De pijlers en indicatoren samen vormen de Regio Zwolle Monitor 2012, die een beeld geeft van een winstgevende, vitale en hechte regio.

Winstgevend en investeringsbereid

- In 2011 werd een winstgroei geboekt van 7,2%, tegenover 3,3% landelijk.
- Investeringsgroei met 4%.
- Het vasthouden van werkgelegenheid, zodanig dat er 0,8% minder werklozen zijn dan het landelijk gemiddelde.
- Een continue groei van het aantal starters; in 2012 beginnen naar verwachting 3.800 nieuwe ondernemingen.

Vitale bevolking

- In tien jaar tijd groeide de regionale bevolking met 4,3%. In de regio wonen 584.560 mensen, oftewel 3,5% van de Nederlandse bevolking.
- De regionale bevolking is jonger dan de gemiddelde Nederlandse bevolking: 26% van de inwoners is jonger dan 20 jaar, tegenover 23% landelijk.
- Het migratiesaldo is stabiel: vestigingscijfers en vertrekcijfers houden elkaar in evenwicht.

Hechte regio

- Van de totale betaalstromen van bedrijven met standplaats Regio Zwolle slaat 62% neer binnen de Regio Zwolle.
- Wonen en werken in nabijheid: 72% van beroepsbevolking woont en werkt in de Regio Zwolle.
- Veel inwoners doen hun aankopen in de eigen Regio Zwolle, van de regionale uitgave in de modebranche belandt bijvoorbeeld 79% in de regio zelf.
- Er is een sterke functieverdeling tussen de gemeenten, waarbij de gemeente Zwolle het dienstencentrum van de regio is.

De regio wordt uitgedaagd door de financiële crisis die zich eind 2007 aandiende en in 2008 veel economische schade aanrichtte. De aanvankelijke opleving die in de tweede helft van 2009 begon, heeft in 2011 weer plaats gemaakt voor dalende groeicijfers en stijgende werkloosheid. Mondiale tegenslag treft ook de Regio Zwolle. Er is een dalend vertrouwen van regionale ondernemers in het economisch klimaat. Deze constatering is een stimulans voor ondernemers, politici, experts en andere belanghebbenden om nieuwe kansen te zien en regionale problemen effectief te bestrijden. Een offensieve strategie begint met een helder zicht op al die dingen die minder goed gaan.

Sinds 2011 geven ondernemers aan dat hun personeelssterkte is afgenomen. We zien het terug in de stijgende werkloosheidscijfers. De werkloosheid in de Regio Zwolle is vanaf augustus 2011 met 0,7% gestegen tot 5,3% van de totale beroepsbevolking in augustus 2012. Hierdoor stijgt de werkloosheid in de Regio Zwolle harder in vergelijking met de gemiddelde stijging op landelijk niveau. Uit de cijfers blijkt dat er tussen de gemeenten aanzienlijke verschillen kunnen zitten. Verdiepende kennis over de regionale arbeidsmarkt levert deze eerste monitor nog niet op. De stijgende werkloosheid en de potenties van de onderlinge complementariteit van de gemeenten in de regio rechtvaardigt op dit punt vervolgonderzoek.

Innovatiekracht is voor een sterke regionale economie belangrijk. Aan de hand van twee indicatoren is daarom gekeken naar het innovatieve vermogen van de Regio Zwolle. Ten eerste is het aandeel high-tech bedrijven in de regio gemeten: deze innovatieve bedrijven blijken in deze regio iets minder vertegenwoordigd in vergelijking met het landelijk gemiddelde. Ten tweede is gekeken naar het aandeel hoger opgeleiden in de regio. In de Regio Zwolle heeft 29% hoger onderwijs genoten, tegenover 34% landelijk. Met hoogwaardige industrie die participeert in kennisprogramma's en een uitgesproken innovatiebereidheid in sectoren als de zorg, energie en logistiek ziet de Regio Zwolle zichzelf als een innovatieve regio. Deze twee indicaties laten nog veel vragen onbeantwoord over de kansen voor innovatie - sommige van die vragen zijn expliciet in deze monitor gesteld. Wetenschappelijke kennis over de regionale innovatiekracht is nog onvolledig, maar het is duidelijk dat een verdere analyse van het innovatieve vermogen van de Regio Zwolle wenselijk is.

In deze eerste editie van de Regio Zwolle Monitor staat de zoektocht naar het profiel van de Regio Zwolle centraal. Deze zoektocht is al lange tijd aan de gang. Wat daarbij opvalt, is het verschil tussen de bestuurlijke en de economische invalshoek. Bestuurlijk wordt al lang gepraat over regionale samenwerking. In 1974 stelde de regering al voor om een 'Gewest IJsselmond' te vormen, maar door lokale en regionale protesten werd het voorstel later weer in getrokken. Er volgden samenwerkingsverbanden waarin begrippen als 'IJssel-Vecht' en 'IJsseldelta' figureerden. Opvallend is dat de IJssel geen naamgever is van de meest recente samenwerking in de 'Regio Zwolle'. In september 2011 onderschreven zestien gemeenten een intentieovereenkomst tot economische samenwerking.

Hoewel bestuurders de grenzen van de regio nog relatief eenvoudig kunnen bepalen, houden economische processen zich in de praktijk niet aan bestuurlijke grenzen. Het onderzoek van de economisch-geografen Gerard Marlet en Clemens Woerkens brengt dit treffend in beeld. Op basis van wederzijdse afhankelijkheden tussen de gemeente Zwolle en het omliggende gebied berekenden zij de 'optimale gemeentegrootte voor Zwolle en omstreken'.¹ Die optimale grootte kon echter niet eenduidig vastgesteld worden. Per invalshoek (werk, winkels, cultuur, zorg en onderwijs) verschilde de optimale begrenzing van 'Zwolle en omstreken'. Economische processen hoeven zich, met andere woorden, niets van grenzen aan te trekken. Het begrenzen van regio's hangt steeds af van welke onderlinge economische en/of sociaal-culturele relaties als maatgevend worden beschouwd.

Voor statistisch onderzoek is de vraag naar de regionale begrenzing opnieuw actueel. Cijfers worden verzameld op het niveau van zogenaamde COROP-regio's, voor provincies en gemeenten, of postcode-niveau. De Regio Zwolle Monitor verkiest het perspectief van de zestien samenwerkende gemeenten, zoals ze ook op de overzichtskaart staan afgebeeld. Statistieken worden zoveel als mogelijk op dit niveau gepresenteerd, maar altijd met een open vizier: de praktijk van economische processen staat centraal. De Regio Zwolle Monitor besteedt aandacht aan de overeenkomsten en waar nodig ook aan de verschillen tussen de zestien gemeenten. De begrenzing van de Regio Zwolle kan niet eenduidig of voor eens en voor altijd vastgelegd worden.

Deze eerste Monitor laat zien dat de bestuurlijke indeling van de Regio Zwolle overlap vertoont met de economische samenhang in het gebied. Consumentenstromen bijvoorbeeld laten zien dat veel inwoners van de Regio Zwolle hun aankopen ook in de Regio Zwolle doen. Ook bedrijven kennen hechte onderlinge relaties in de sfeer van toelevering van producten en het uitbesteden van diensten. De bewoners van de Regio Zwolle werken bovendien voor het overgrote deel in diezelfde Regio Zwolle. Deze onderlinge relaties in de regio laten zien dat de bestuurlijke keuze voor de Regio Zwolle overeenkomt met een economische realiteit. De sterke winstgevendheid en investeringsbereidheid, de hechte regionaal-economische dynamiek en de vitale bevolking kleuren het profiel van de Regio Zwolle. ←

¹ Gerard Marlet en Clemens van Woerkens, *Atlas voor de gemeenten 2012* (Nijmegen, mei 2012), blz. 13-25.

ONDERZOEK

Het onderzoeksteam bestaat voornamelijk uit onderzoekers uit de Regio Zwolle en wordt gecoördineerd door het lectoraat Area Development van de Hogeschool Windesheim. Het onderzoek staat onder supervisie van dr. ir. Willem Buunk – Lector Area Development. De projectleiding is in handen van dr. Marijn Molema – Onderzoeker regionale economie bij het lectoraat Area Development.

Aan het onderzoek werkten mee:

Erwin Bezembinder (Hogeschool Windesheim, lectoraat Area Development); Jaap Jansen (KvK Oost-Nederland, Kennis- & Adviescentrum); Anouk Smeltink-Mensen (Rabobank Regionaal Onderzoek); dr. Gerben van der Velde (Hogeschool Windesheim, lectoraat Accountancy & Controlling); Aljona Wertheim-Davygora (provincie Overijssel, Team Beleidsinformatie).

COLOFON

Interviews:	Comma
Fotografie:	Raymond van Olphen
Opmaak:	Advice

INHOUD

pagina

HET PROFIEL VAN DE REGIO ZWOLLE	8
Interview met Allart Maijers, projectmanager ProRail	12
<i>Pijler 1 in vogelvlucht - Staat van het bedrijfsleven</i>	14
Indicator 1.1 Economische prestaties	14
Indicator 1.2 Economische ontwikkeling	15
Indicator 1.3 Onderlinge bedrijfsrelaties	20
Indicator 1.4 Innovatieve karakter	22
Verdieping: Clusterpolitiek in de Regio Zwolle	23
Interview René Kalter, Kwekerij Voorhof	24
Indicator 1.5 Toegevoegde waarde	26
Indicator 1.6 Sectorstructuur	28
Indicator 1.7 Bedrijfsdynamiek	30
<i>Pijler 2 in vogelvlucht - Demografische en sociaal-economische index</i>	32
Indicator 2.1 Bevolking	32
Indicator 2.2 Migratie	37
Indicator 2.3 Opleidingsniveau	38
Indicator 2.4 Werkloosheid	43
Indicator 2.5 Woon-/werkbalans	44
Interview Koop van Benthem, Cambo Kampen	46
<i>Pijler 3 in vogelvlucht - Economische cultuur in beeld</i>	48
Indicator 3.1 Ondernemersverwachtingen	48
Indicator 3.2 Voorzieningenniveau	52
Indicator 3.3 Regionale koopkrachtbinding	53
Indicator 3.4 Toeristische aantrekkingskracht	54
Indicator 3.5 Economische diversiteit	55
Interview Henrico ten Brink, voorzitter ICC / PMM	56

Station Zwolle: draaischijf naar alle windstreken

VOLOP INVESTERINGEN OM STATION KLAAR TE STOMEN VOOR DE TOEKOMST

Zwolle fungeert als 'draaischijf' voor reizigersstromen naar alle windstreken. Het is een knooppunt waar mensen instappen, uitstappen en overstappen. Het is ook de poort naar noord. Kortom, een spoorwegknooppunt van vitaal belang voor het landelijke spoornetwerk. Twijfelde iemand nog of Zwolle wel goed op de kaart stond?

Het station van Zwolle is één van de grootste en belangrijkste spoorwegknooppunten van Nederland en staat zelfs op de derde plaats na Utrecht en Amersfoort. Vanuit Zwolle lopen spoorlijnen in alle windrichtingen: Leeuwarden, Groningen, Deventer, Almelo, Emmen, Amersfoort/Utrecht, Kampen en natuurlijk Lelystad met Almere/Amsterdam/Schiphol.

Knooppunt voor goederen en reizigers

Naast een knooppunt van betekenis voor reizigers, vervult Zwolle ook een belangrijke functie als het gaat om goederenvervoer. Via station Zwolle rijden goederentreinen naar het noorden en wekelijks passeren goederentreinen op weg naar de Euroterminal in Coevorden. Ook bij de bouw van de Hanzelijn is rekening gehouden met extra capaciteit voor goederenvervoer. Toch blijft het vervoer van reizigers veruit het belangrijkste. Om ervoor te zorgen dat het station ook in de toekomst klaar is om deze groeiende stroom te kunnen verwerken, investeert de Rijksoverheid flink in het station met de operatie 'ZwolleSpoort'.

'ZwolleSpoort'

'ZwolleSpoort' is essentieel, zowel voor de regionale vervoersbehoefte als voor de landelijke, zegt projectmanager Allart Majers van ProRail

die leiding geeft aan het project. Dat behelst grofweg de bouw van een vierde perron met twee stopsporen, een nieuwe 17 meter brede perrontunnel, extra transferruimte en nieuwe perronkappen. Dat is medio 2015 klaar. In de studiefase zitten nog het aanpassen van sporen, wissels en seinen voor een betere doorstroming en versnelling op het spoor oostelijk van de stad. Uitvoering daarvan is te verwachten binnen vier tot vijf jaar.

Naar 95.000 reizigers per dag

Op dit moment doen dagelijks 47.000 reizigers het station Zwolle aan en dat worden er alleen maar meer. In 2020 stijgt het aantal reizigers via station Zwolle naar 95.000 per dag. 'De groei is deels autonoom, maar natuurlijk ook voor een belangrijk deel ingegeven door de Hanzelijn - waardoor er ineens 150 treinen per dag extra via Zwolle rijden - en door het intensiveren van de lijn naar Emmen door vervoerder Arriva. Daar gaat op bepaalde tijdstippen van de dag de frequentie omhoog naar vier treinen per uur.'

De verbeteringen bij Zwolle maken op die verbindingen intensiever en sneller verkeer mogelijk. Majers: 'Dat is niet alleen belangrijk voor Zwolle, maar voor het totale spoorsysteem in ons land.'

Projectmanager Allart Maijers

‘ZwolleSpoort’ is essentieel,
zowel voor de regionale
vervoersbehoefte als voor
de landelijke

STAAT VAN HET BEDRIJFSLEVEN

Het bedrijfsleven in de Regio Zwolle presteert bijzonder goed

- In 2011 is de regionale winst gestegen met 7,2% ten opzichte van het jaar 2010. Dit ligt ruim boven het Nederlands gemiddelde van 3,3% winstgroei.
- De investeringen zijn in 2011 met ruim 4% gestegen ten opzichte van 2010.
- De toegevoegde waarde van een werknemer in Noord-Overijssel ligt op ongeveer € 107.500,- per jaar. Dit is gemiddeld € 2.000,- hoger dan in andere Nederlandse regio's.
- Het jaarlijkse aantal startende ondernemers groeide in vijf jaar tijd met 85%. Naar verwachtingen komen er 3.810 nieuwe ondernemingen in 2012 bij.

Sterke relaties kenmerken de regionale economie

- Onderling zijn bedrijven belangrijke klanten van elkaar; van de totale betaalstromen van bedrijven met standplaats Regio Zwolle slaat 62% neer binnen de Regio Zwolle.
- Zakelijke dienstverleners kopen het vaakst hun producten binnen de Regio Zwolle.
- Het aandeel dienstverleners in de gemeente Zwolle ligt op 85% van het totaal aantal bedrijven in de gemeente Zwolle. De stad Zwolle is het dienstencentrum van en voor de regio.
- De agrarische sector is met 13% van het aantal bedrijfsvestigingen sterk vertegenwoordigd. Landelijk ligt dit percentage op 6%.
- De Regio Zwolle scoort erg goed in de high-tech bedrijfstak elektrische motoren en de high-tech bedrijfstak elektrische huishoudapparaten.
- High-tech bedrijvigheid is iets minder vertegenwoordigd; beter zicht op de innovatieve sectoren in de Regio Zwolle vergt nader onderzoek.

De economische tegenwind waait ook door het bedrijfsleven

- Van de regionale ondernemers voelt 36% een verslechtering van het economisch klimaat.
- Vanaf 2011 is de personeelssterkte bij bedrijven aan het dalen.
- Als grootste productiebelemmering ziet 32,5% van de ondernemers een achterblijvende vraag.
- Sinds de economische crisis in 2008 begon is het jaarlijkse aantal opheffingen gestegen naar 2.353 bedrijven in 2011. Voor 2012 worden 3.100 opheffingen verwacht.

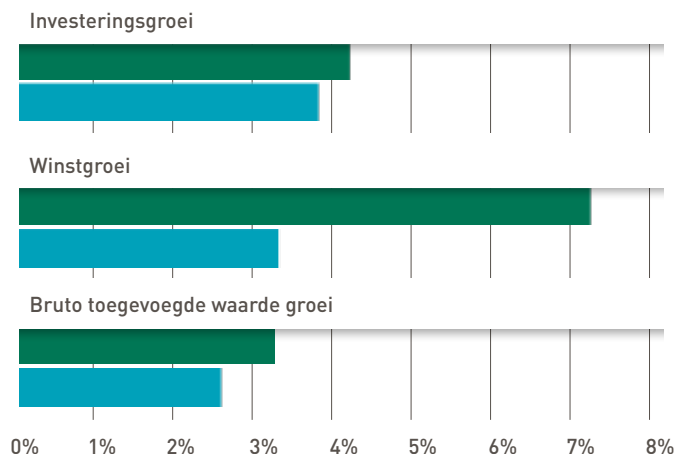
Indicator 1.1 Economische prestaties

'Naar de economische eredivisie', zo kopte onderzoeksbureau Louter in een brochure, waarin de zestien gemeenten van de Regio Zwolle centraal stonden.² De 'eredivisie' is in deze brochure uit januari 2012 een metafoor voor een fiere regio. Met de gemeente Zwolle als economische motor, sterke omliggende gemeenten en een aantrekkelijke woonomgeving heeft de regio iets om trots op te zijn. Het beeld van Zwolle als een regio die economisch bovengemiddeld presteert, werd enkele maanden later herbevestigd in Louters' rangorde van economische toplocaties, waar Zwolle op de tweede plek eindigde.³

Regionaal bedrijfsleven kent bovengemiddelde groei

De analyses van bureau Louter zijn buitengewoon intelligent samengesteld uit een waaier van indicatoren die samen de tweede plek van Zwolle als toplocatie bepalen. Dit is een indicatie van de goede economische prestaties van de regio als geheel. Als we heel gericht naar de prestaties van het regionale bedrijfsleven willen kijken, zijn aanvullende gegevens gewenst. Deze gegevens worden geleverd door de Regionaal Economische Thermometer (RET) van Rabobank Nederland. De RET is gebaseerd op actueel en uniek bronmateriaal, gebaseerd op jaarstukken van het bedrijfsleven. De cijfers geven een representatief beeld van de economische prestaties van het bedrijfsleven in de Regio Zwolle.

Figuur 1.1

Groeicijfers voor 2011 (ten opzichte van 2010)

- Regio Zwolle
- Nederland

Bron: Regionaal Economische Thermometer,
Rabobank Nederland

In het staafdiagram zijn de groeicijfers van 2011 van de Regio Zwolle afgezet tegen Nederland als geheel. Direct valt op dat de winstgroei bovengemiddeld is. In de Regio Zwolle is de winstgroei met 7,2% ruim een keer zo groot als het Nederlandse gemiddelde van 3,3%. Ook op de andere indicatoren scoort de regio bovengemiddeld. De groei van de bruto toegevoegde waarde (productiegroei) in 2011 is bijna 1% hoger dan het Nederlands gemiddelde. De groei van de investeringen was in de Regio Zwolle in 2011 net iets groter dan gemiddeld bij het Nederlandse bedrijfsleven.

Hoewel deze cijfers reden geven om trots te zijn, moet wel bedacht worden dat er grote schommelingen in de conjunctuur zitten. In vergelijking met andere jaren na de kredietcrisis uit 2008, leefde de nationale economie in 2011 op. Maar vanaf het vierde kwartaal 2011 krimpt de economie. Het meest recente cijfer is beschikbaar voor het derde kwartaal van 2012. In dit kwartaal kromp de economie met 1,6% ten opzichte van het derde kwartaal in 2011.⁴

Indicator 1.2 Economische ontwikkeling

Door economische ontwikkeling kunnen nieuwe producten en diensten tot wasdom komen, zodat de regionale welvaart wordt bevorderd.

Omgekeerd geldt natuurlijk hetzelfde: een negatieve loop van de economische gebeurtenissen zorgt voor stagnatie. In beide gevallen is het belangrijk om inzicht te krijgen in het ontwikkelingspeil van de Regio Zwolle. Er zijn vele manieren om de ontwikkeling te peilen, één daarvan is de houding van ondernemers ten opzichte van de conjunctuur. Koesteren zij hoopvolle verwachtingen, of staan zij kritisch tegenover de actuele gebeurtenissen in de economie? Hoe beoordelen zij hun eigen bedrijfseconomische resultaten? Verwachtingen en oordelen van ondernemers zijn een goede graadmeter voor de economische ontwikkeling.

De Conjunctuur Enquête Nederland (COEN) brengt de verwachtingspatronen en oordelen in kaart. In de COEN worden ieder kwartaal ongeveer 5.000 ondernemers in Nederland bevraagd op conjunctuur-relevante variabelen.⁵ Zij krijgen bijvoorbeeld de vraag voorgelegd, of hun omzet het afgelopen kwartaal is gestegen, is gedaald of gelijk is gebleven ten opzichte van het kwartaal daarvoor. Op deze manier ontstaat een actueel en regio-specifiek beeld van de economische ontwikkeling. In verband met de regionale onderverdeling gelden de COEN-gegevens alleen voor de tien Noord-Overijsselse gemeenten. De gemeenten Noordoostpolder, Dronten, Oldebroek, Hattem, Heerde en Meppel zijn dus niet in deze indicator meegenomen.

² Peter Louter en Pim van Eikeren, De economische kracht van de Regio Zwolle. Opgesteld in opdracht van de gemeente Zwolle namens de Regio Zwolle (Zwolle, januari 2012).

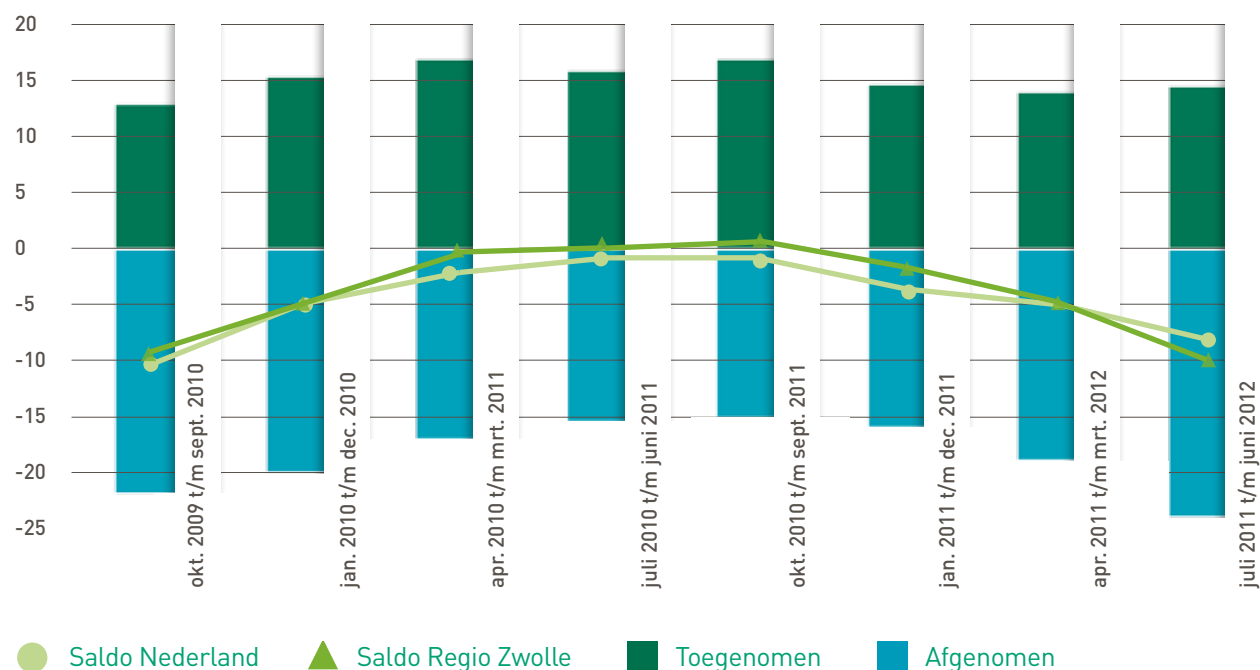
³ Bureau Louter, *Economische toplocaties 2012* (Delft, maart 2012). Overigens is de Regio Zwolle in Louters' toplocatie-onderzoek kleiner; de gemeenten Dronten, Noordoostpolder, Steenwijkerland, Meppel, Staphorst, Hardenberg, Ommen en Olst-Wijhe maken er geen onderdeel van uit.

⁴ 'Economie krimpt fors', CBS-nieuwsbericht 15-11-12 op www.cbs.nl, geraadpleegd 16 november 2012.

⁵ Wie meer over de techniek van de COEN wil weten, kan surfen naar <http://tinyurl.com/c37c8vk>

Figuur 1.2 a

Ontwikkeling personeelssterkte Regio Zwolle ⁽¹⁰⁾

Bron: Conjunctuur Enquête Nederland, bewerking: KvK Oost-Nederland, Kennis- & Adviescentrum

In tijden van economische tegenspoed...

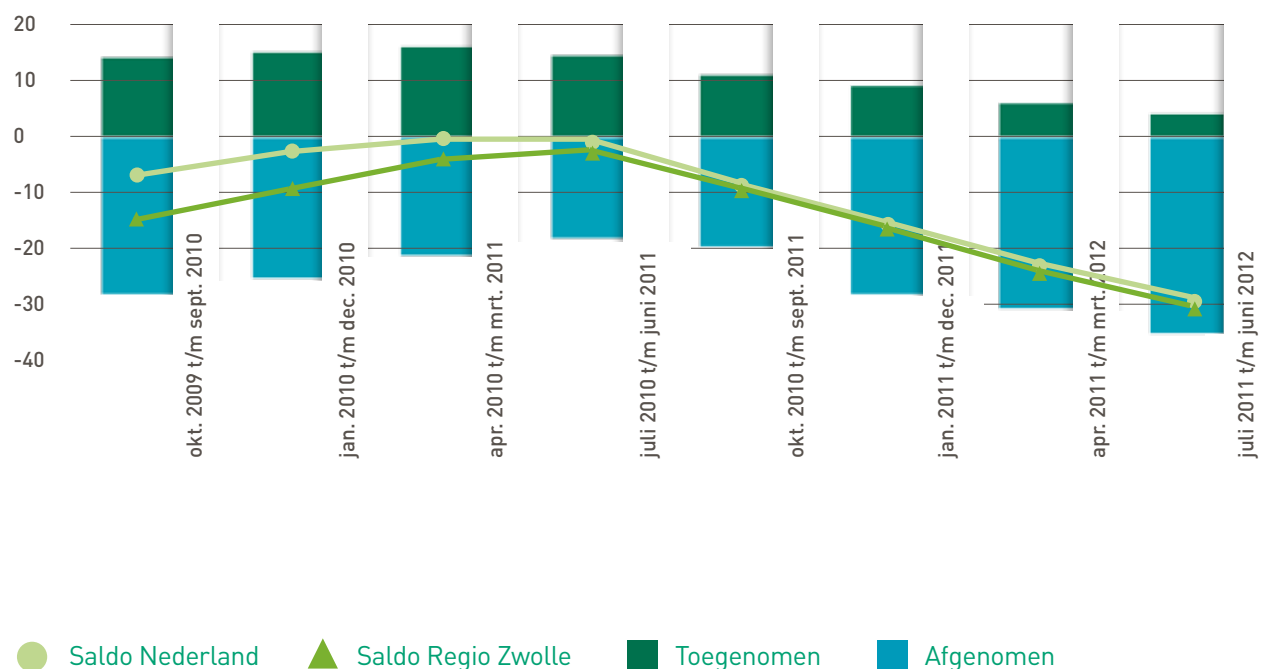
De ontwikkeling van de personeelssterkte is één van de variabelen die uit de COEN geselecteerd zijn om inzicht te verschaffen in de economische ontwikkeling. We zien daarbij direct de negatieve trend, die helaas voor zowel Nederland als de Regio Zwolle geldt.

De ontwikkeling van de personeelssterkte weerspiegelt de laagconjunctuur, waarin Nederland en veel andere landen zich bevinden sinds de kredietcrisis van 2008. In de tweede helft van 2009 krabbelt de nationale economie weer wat op. Deze opleving is zichtbaar in de eerste vijf diagrammen. Vooral de periode eind 2009 t/m begin 2011 groeit het saldo van de personeelssterkte snel naar het 0-punt.

Maar in 2011 verdwijnt deze opleving weer. Niet toevallig bevindt Nederland zich in de tweede helft van 2011 wederom in recessie. Het saldo van de laatste meting voor wat betreft de nationale personeelssterkte laat een percentage van 8% negatief zien. Zwolle gaat daar nog een fractie overheen: gemiddeld 10% van de onder-vraagde ondernemers heeft het personeelsbestand in de periode juli 2011 t/m juni 2012 zien slinken.

Figuur 1.2 b

Ontwikkeling economisch klimaat Regio Zwolle ⁽¹⁰⁾

Bron: Conjunctuur Enquête Nederland, bewerking: KvK Oost-Nederland, Kennis- & Adviescentrum

Economisch klimaat: achter de wolken schijnt de zon?

In de COEN worden ondernemers niet alleen ondervraagd op een concrete variabele als personeelssterkte, maar ook op hun intuïtieve mening over het economische klimaat voor hun bedrijf. Ook hier bestaat het beeld uit een aanvankelijke opleving, waarna een flinke daling in zet.

In 2011 zien steeds meer ondernemers het economisch klimaat voor hun bedrijf verslechteren. Over de periode juli 2011 t/m juni 2012 constateert 36% van de ondernemers in de Regio Zwolle een verslechtering. Slechts 4% constateert over dezelfde periode een verbetering. Het gemiddelde Nederlandse en het gemiddelde Zwolse saldo ontloopt elkaar bijna niets, al zien de ondernemers uit de Regio Zwolle een lichte verslechtering.

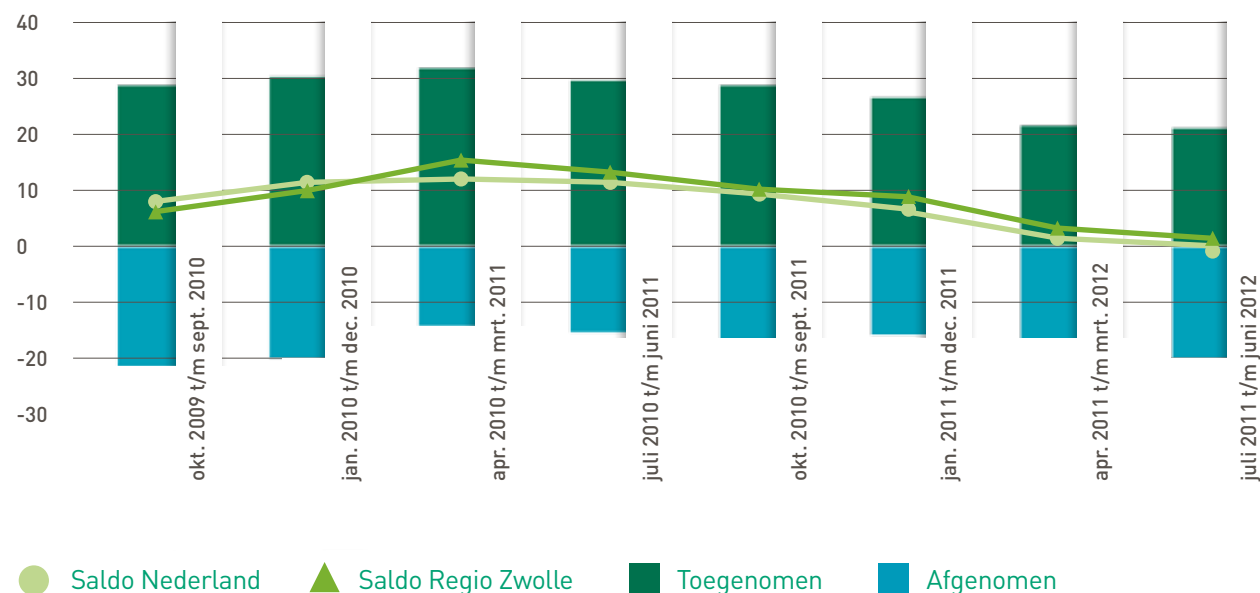
Dat het economisch klimaat zich inderdaad niet in mooi weer bevindt, wordt bevestigd door het Centraal Planbureau (CPB). Het CPB hield zijn publiek onlangs voor dat het totale volume van ons Bruto Binnenland Product (alles wat we in Nederland met elkaar verdienen door toegevoegde waarde te produceren) de afgelopen jaren nog niet boven het niveau van 2008 is uitgekomen.⁶ Dat heeft alles te maken met de economische tegenspoed die we ondervinden. Ook voor dit jaar verwacht het CPB een krimp van 0,5% van de economie ten opzichte van vorig jaar. Gelukkig laat het CPB ook lichtpuntjes zien. Vanaf 2013 zien de nationale rekenmeesters een voorzichtig herstel van 0,75% groei per jaar, een groei die vooral door de export wordt bevorderd.⁷

⁶ CPB, 'Juniraming 2012', in: *CPB Policybrief* 2012/1, blz. 3.

⁷ CPB, *Macro Economische Verkenning 2013* (Den Haag, september 2012).

Figuur 1.2 c

Ontwikkeling export Regio Zwolle ⁽¹⁰⁾

Bron: Conjunctuur Enquête Nederland, bewerking: KvK Oost-Nederland, Kennis- & Adviescentrum

Voorzichtig positieve ontwikkelingen voor export

De export schijnt inderdaad een positiever licht over de economische ontwikkelingen, ook voor wat betreft de enquête onder ondernemers. Hoewel ook hier een dalende trend is ingezet, blijft het saldo over de hele linie positief. Bovendien doet de Regio Zwolle het net iets beter dan het Nederlands gemiddelde.

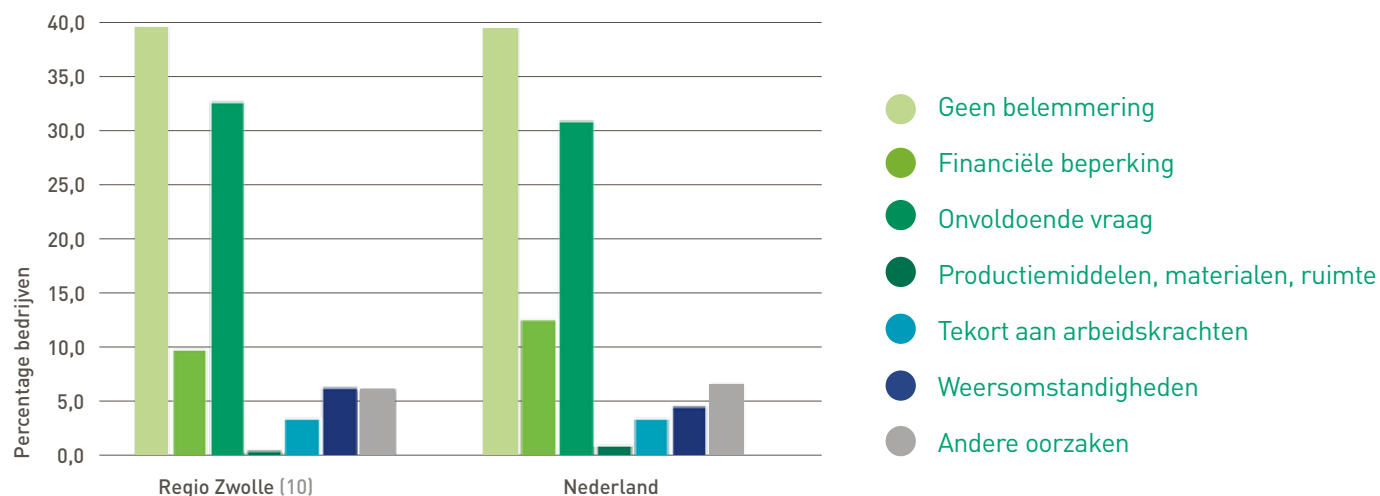
Leeswijzer figuren

De figuren vatten de enquêtes onder ongeveer 150 Noord-Overijsselse ondernemers samen. In het staafdiagram vindt u het percentage ondernemers dat een toename (boven de 0-lijn) of afname (onder de 0-lijn) ten aanzien van de bevraagde variabele constateert. De grafieklijn geeft het saldo tussen beiden weer. De COEN is een kwartaalenquête.

Echter, seizoensinvloeden hebben aanzienlijke invloed op de economische conjunctuur. Om deze invloeden eruit te filteren, is steeds het gemiddelde genomen van vier opeenvolgende kwartalen. Voorbeeld: de meest recente meting (juli 2012) is het gemiddelde van vier kwartaalmetingen die de resultaten voor de periode juli 2011 t/m juni 2012 samenvat.

Figuur 1.2 d

Productiebelemmering in 2012*

Bron: Conjunctuur Enquête Nederland, bewerking: KvK Oost-Nederland, Kennis- & Adviescentrum

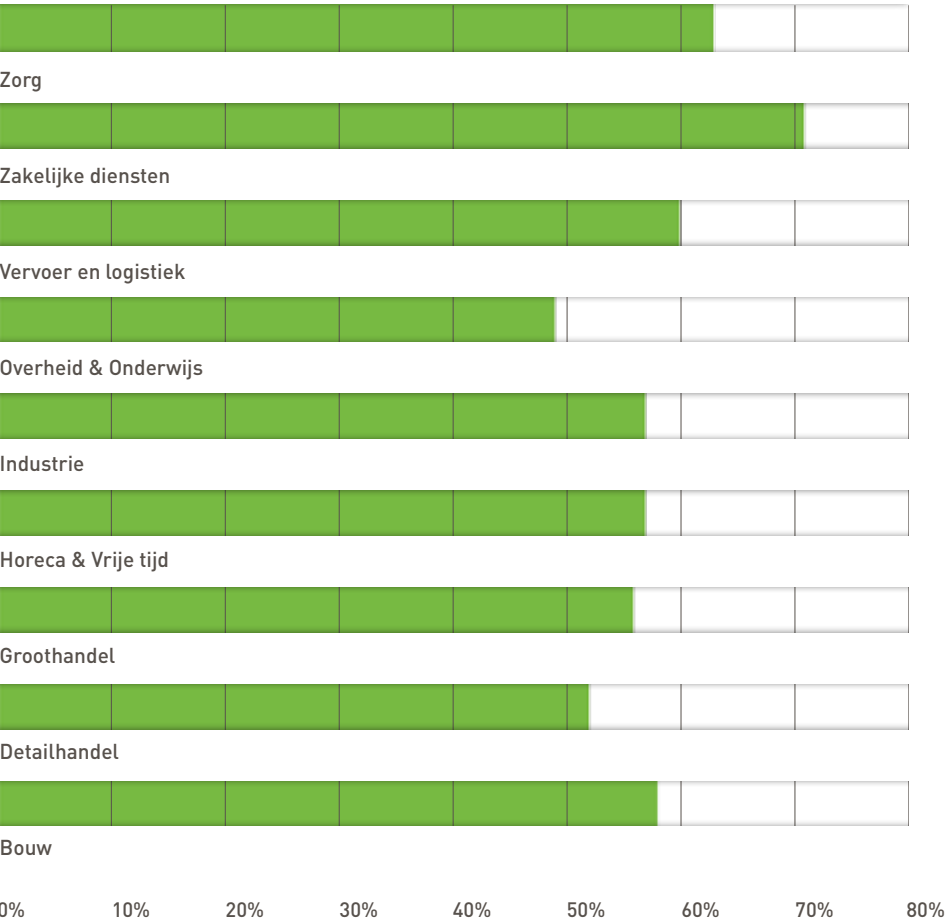
*Het vierde kwartaal is nog niet in deze cijfers meegenomen.

Onvoldoende vraag als grootste uitdaging

Wat ervaren ondernemers als hun grootste productiebelemmering? Op deze vraag mogen ondernemers in het COEN een (voorgestructureerd) antwoord geven. Hieruit blijkt heel duidelijk dat het aan de binnenlandse consumptie schort: bijna één derde van alle ondernemers noemt een tekort schietende vraag als het grootste obstakel. Tussen de productie belemmeringen van de gemiddelde Nederlandse ondernemers en die van de regio Zwollenaar zit nagenoeg geen verschil. Enkel de financiële belemmeringen zijn in Nederland als geheel wat groter. In de Regio Zwolle ondervinden ondernemers kennelijk net iets minder financiële hindernissen.

Figuur 1.3 a

Zakelijke betaalstromen per sector voor 2011 door bedrijfsleven in de Regio Zwolle

Bron: Rabobank Nederland, 2012

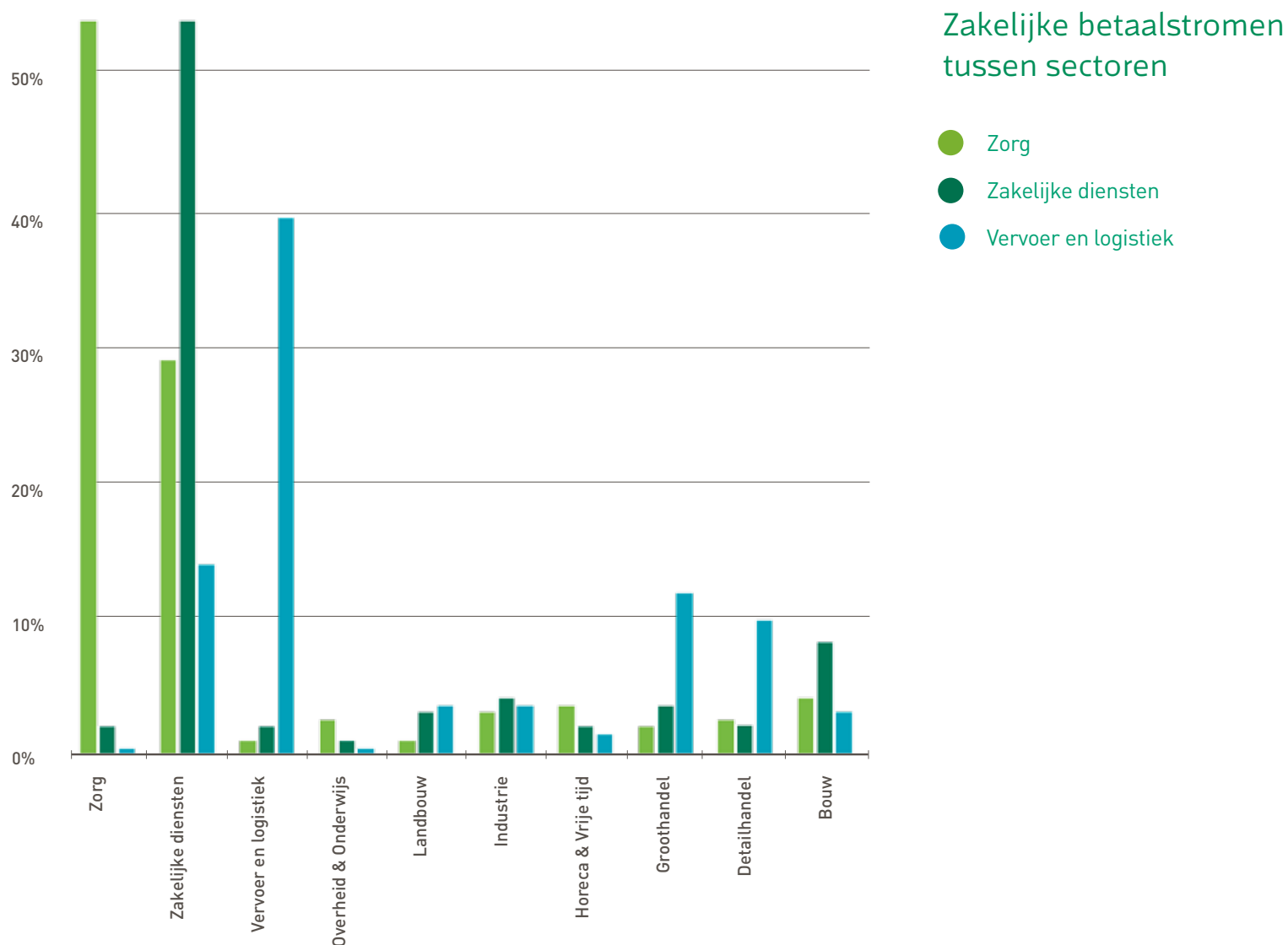
Indicator 1.3 Onderlinge bedrijfsrelaties

De vorige indicatoren brachten in beeld hoe het bedrijfsleven voor groei en ontwikkeling in de Regio Zwolle zorgt. De positieve ontwikkelingen onderstrepen het belang van ondernemingen, maar maakt tegelijkertijd nieuwsgierig naar de interne samenhang van het regionale bedrijfsleven. In hoeverre bestaat er een regionale dimensie in de zaken van een bedrijf dat gevestigd is in de Regio Zwolle? Op welke wijze worden ondernemers gebonden aan de regio Zwolle?

Regionale bedrijfsleven is voor meer dan 50% elkaars klant

Om een antwoord op deze vraag te formuleren, is gekeken naar de inkooprelaties tussen bedrijven in de Regio Zwolle. De gegevens van deze analyse zijn afkomstig uit een bestand met business-to-business transacties van Rabobank Nederland. Hierin kunnen op regionale schaal zakelijke betaalstromen van het bedrijfsleven in beeld worden gebracht.

Figuur 1.3 b

Bron: Rabobank Nederland, 2012

Van de totale omvang van onderlinge zakelijke transacties van het bedrijfsleven in de Regio Zwolle vindt 62% in de eigen regio plaats. Grafiek 1.3 a laat zien dat de zakelijke dienstverlening het sterkst op de eigen regio is georiënteerd (70%) en de publieke sector (overheid en onderwijs) het minst sterk (50%). Ook in absolute zin vormt de zakelijke dienstverlening de belangrijkste zakelijke afnemer van het regionale bedrijfsleven.

Kruisverbanden vooral binnen sector

De sectoren die het sterkst op de Regio Zwolle zijn georiënteerd, onderhouden vooral zakelijke relaties met bedrijven in hun eigen sector. Figuur 1.3 b laat zien bij welke sectoren de regionale inkoop van onder andere zakelijke dienstverlening, de zorg en de sector vervoer en logistiek plaatsvindt.

Indicator 1.4 Innovatieve karakter

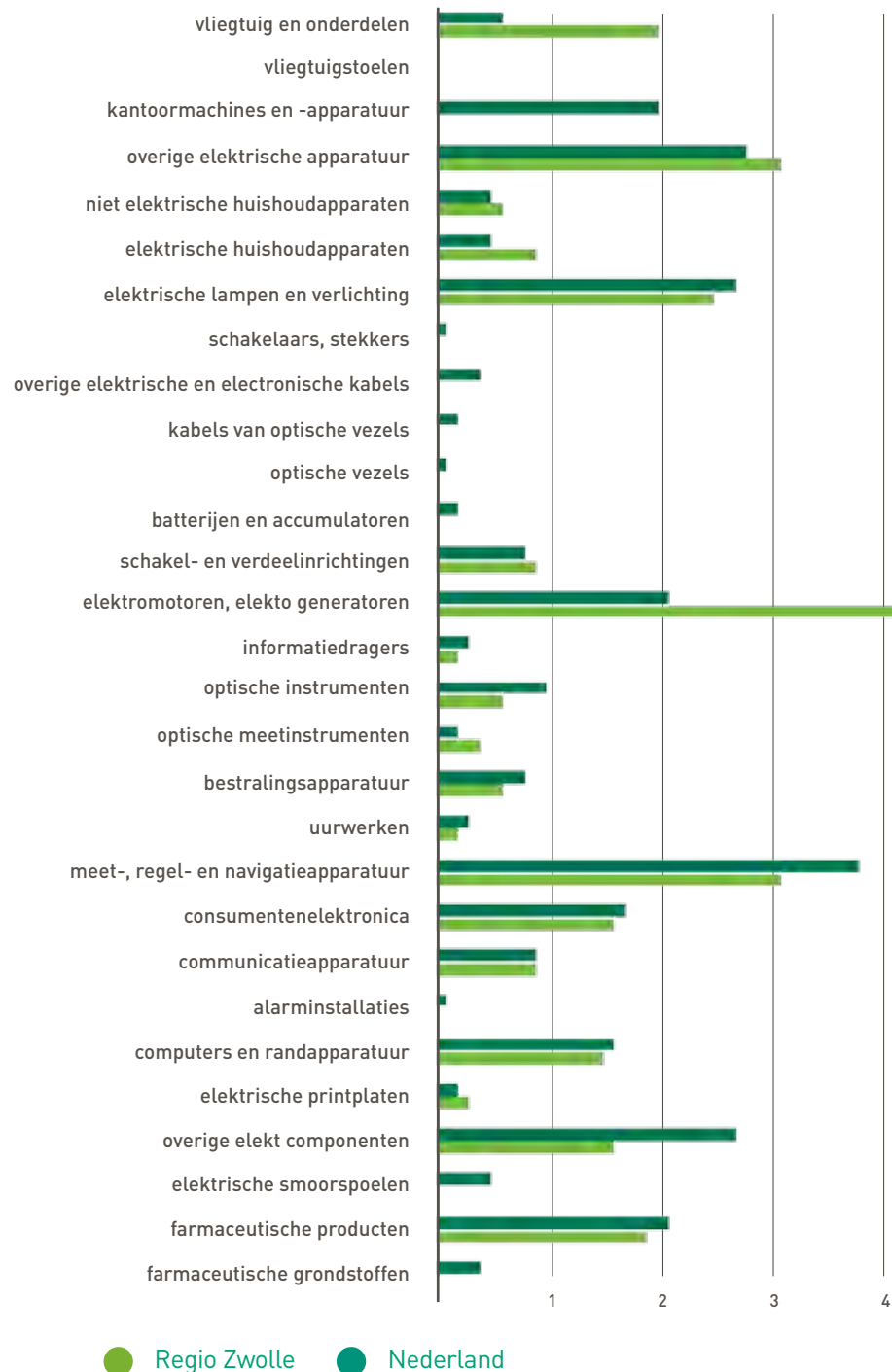
Door de blik te richten op kennis-intensieve bedrijvigheid kan het aantal bedrijven dat high-tech producten maakt gemeten worden. High-tech producten onderscheiden zich door het gebruik van geavanceerde technologie. Deze kennis-intensieve bedrijvigheid wordt mogelijk gemaakt door structurele investeringen in onderzoek en ontwikkeling, oftewel Research & Development (R&D). De OECD meet kennisintensieve bedrijvigheid op basis van het percentage van de omzet dat aan R&D wordt besteed.⁸ Zodoende kan een definitie opgesteld worden, waarbij kennisintensieve bedrijfstakken minimaal 2% van hun omzet aan R&D uitgeven; vertaald naar Nederlandse maatstaven komt daar een serie bedrijfstakken uit zoals in figuur 1.4 opgesomd.

Gemiddeld iets minder high-tech bedrijvigheid

Het aandeel high-tech bedrijven als percentage van het geheel blijft in de Regio Zwolle iets achter bij Nederland. Per 10.000 bedrijven telt Nederland 27 high-tech bedrijven. Voor de Regio Zwolle ligt dit gemiddelde met 25,5 bedrijven iets lager. Toch is het beeld per bedrijfstak sterk verschillend. Dit blijkt wel uit figuur 1.4.

Figuur 1.4

Aantal high-tech vestigingen per 10.000 bedrijven op 1-1-2012

● Regio Zwolle ● Nederland

Bron: Handelsregister KvK, bewerking: Hogeschool Windesheim, lectoraat Accountancy & Finance

De Regio Zwolle onderscheidt zich opvallend in de industrie voor elektrische motoren, evenals de bedrijfstak elektrische huishoudapparaten. Ten opzichte van Nederland blijft de Regio Zwolle achter in de vliegtuigindustrie, informatiedragers, optische instrumenten en bedrijven in de uurwerkindustrie. Deze inkijk illustreert dat het meten van innovatie niet makkelijk is en in ieder geval een gedifferentieerd beeld oplevert. Nadere discussie en onderzoek is belangrijk voor de Regio Zwolle om in beeld te krijgen wat de sterke sectoren zijn waarin de regio zich onderscheidt.

Verdieping: Clusterpolitiek in de Regio Zwolle

Het eigentijdse economische beleid is sterk gericht op innovatie. Landelijk zijn daarvoor negen topsectoren aangewezen, zoals chemie en life sciences. Kennisinstellingen en bedrijven vormen in dit kader expertisecentra waarin innovatieprojecten worden geconcentreerd. De provincie Overijssel geeft met de keuze voor investeren in high-tech, kunststoffen, gezondheidszorg en agrofood een eigen kleuring aan de landelijke topsectoren.⁹ Ook de Regio Zwolle kiest voor een eigen inkleuring, met zes clusters: vrijetijdseconomie, logistiek, health & care, nieuwe materialen, duurzaamheid en agrarisch.¹⁰ Gemeenten, provincie en kennisinstellingen werken samen in Kennispoort, dat een platform biedt voor al deze initiatieven, vormen van kennisuitwisseling en voor innovatieprojecten.

Het beoordelen en meten van het innovatieve karakter van een regio blijkt in de praktijk lastig. Door een relatie te leggen tussen de topsectoren en werkgelegenheid kan het aantal topsectoren-banen per vierkante kilometer berekend worden. Dit geeft een indicatie voor het innovatieve karakter van een regio. Deze berekening is onlangs gemaakt voor de gemeente Zwolle en zijn directe omgeving, waaruit blijkt dat de topsectoren energie, water en logistiek relatief sterk vertegenwoordigd zijn.¹¹

De topsectoren-aanpak is een voorbeeld van een clusterbenadering. Clusters staan voor een keten van bedrijfsactiviteiten die zich ruimtelijk concentreren waarvan een zelfversterkend economisch effect wordt verwacht en waarmee een regio zich kan profileren. Het huidige economische beleid is erg gericht op het versterken van regionale samenwerking rond clusters.

Eén manier om meer zicht op de economische potentie van clusters te krijgen, is te kijken naar onderlinge bedrijfsrelaties in de sfeer van toeleveren en uitbesteden. Uit de analyse van onderlinge bedrijfsrelaties (indicator 1.3) blijkt dat binnen de zorg (health) en binnen de logistiek hechte onderlinge inkooprelaties bestaan. Clusterpolitiek gericht op deze sectoren lijkt vanuit dit inzicht gerechtvaardigd. Inkooprelaties binnen de zakelijke dienstverlening zijn eveneens sterk, maar deze sector is door de regio zelf niet als cluster op de beleidsagenda gezet. Industriële bedrijven in de regio hebben geen opvallende onderlinge inkooprelaties, maar dat hoeft niet te betekenen dat er geen samenwerking in de keten is. Die samenwerking zou bijvoorbeeld in de sfeer van kennisdeling en innovatieve projecten kunnen zitten.

⁸ OECD, *Science and technology scoreboard 2001. Towards a knowledge-based economy* (Parijs, 2001) blz. 140.

⁹ Provincie Overijssel, Statenvoorstel nr. PS/2012/107. Investeringsbesluit Kerntaak Regionale Economie; 17e wijziging van de Kerntakenbegroting 2012 (Zwolle, 21 februari 2012) blz. 10.

¹⁰ Regio Zwolle 2011, 'Intentieovereenkomst samenwerking economie Regio Zwolle' (Zonder plaats, 10 september 2011), gedownload op 2 maart 2012 via: <http://tinyurl.com/d6p3k9h>

¹¹ Bureau Louter, *Economische toplocaties 2012. Special topic: Ruimtelijke spreiding van topsectoren* (Delft, 2012) blz. 30.

‘Ons doel is CO2-neutraal te produceren’

KWEKERIJ VOORHOF WON EEN INNOVATIE AWARD MET EEN AARDWARMTEBRON

Dankzij een samenwerkingsverband van tuinders in de Koekoekspolder is er een aardwarmtebron aangelegd waarmee zij nog duurzamer kunnen produceren. Midden oktober wonnen ze een innovatie award.

Of het interview de volgende dag kan plaatsvinden, vraagt bedrijfs-leider René Kalter van Kwekerij Voorhof, onderdeel van Best Fresh Group, want hij is hartstikke druk. ‘De kas moet worden leeggemaakt voor de jaarlijkse schoonmaak.’

‘We hebben vier teelten in het jaar. Half december, half maart, eind mei en begin augustus. In november halen we alles leeg om de kas helemaal schoon te maken’, legt Kalter de volgende dag uit. De vier teelten leveren per jaar acht miljoen komkommers op. Die worden geplukt door veertien Poolse medewerkers en zo’n vijftig tot zestig scholieren. Het bedrijf heeft vier medewerkers in vaste dienst.

Duurzaam produceren

Een klein deel van de teelt is voor de Nederlandse markt, het gros gaat naar Engeland, Duitsland en Scandinavië. ‘Daar willen de consumenten tenminste betalen voor duurzaam geproduceerde komkommers’, zegt Kalter. En duurzaam produceren doet de kwekerij. In een bassin van 2000 kuub wordt regenwater opgevangen dat zoveel mogelijk wordt hergebruikt. Slechts drie weken per jaar is er water uit de bron nodig. Sinds mei is er een duurzaam middel bijgekomen: samen met andere telers, heeft Kwekerij Voorhof een aardwarmtebron laten aanleggen.

Geld kwam van de gemeente Kampen, de provincie Overijssel en van de telers zelf. ‘We besparen hiermee 70 – 75% op aardgas’, zegt Kalter. ‘In vijftien jaar tijd hopen we onze investering eruit te hebben.’ Het water wordt van twee kilometer diepte opgepompt en heeft dan een temperatuur van zo’n 73 graden. Via een warmtewisselaar wordt hiermee het water van de tuinders verwarmd. In plaats van de gebruikelijke 43 kuub gas per vierkante meter, heeft Kalter nu slechts 8 kuub gas per jaar nodig.

Innovatie award

Midden oktober sleepte het initiatief, het is het eerste aardwarmtecluster in Nederland, de publieksprijs Innovation Award Warmtenetwerk in de wacht. Ook mede-tuinders profiteren van het succesverhaal. Een tweede aardwarmtebron is in de maak voor twee nabijgelegen tuinders. De Rabobank heeft toegezegd dit mede te financieren. Kalter: ‘Zij zien ook dat het werkt en dat het een duurzame investering is. Het is ons doel om uiteindelijk CO2-neutraal te kunnen produceren. Dat gaat aardig lukken. We zijn ook bezig om, samen met andere telers, een keurmerk te maken voor deze duurzaam geteelde komkommers. Zo hopen we een meerprijs voor het product te krijgen en de investering eruit te halen.’

Bedrijfsleider René Kalter

‘Het is ons doel om uiteindelijk
CO2-neutraal te kunnen produceren.
Dat gaat aardig lukken’

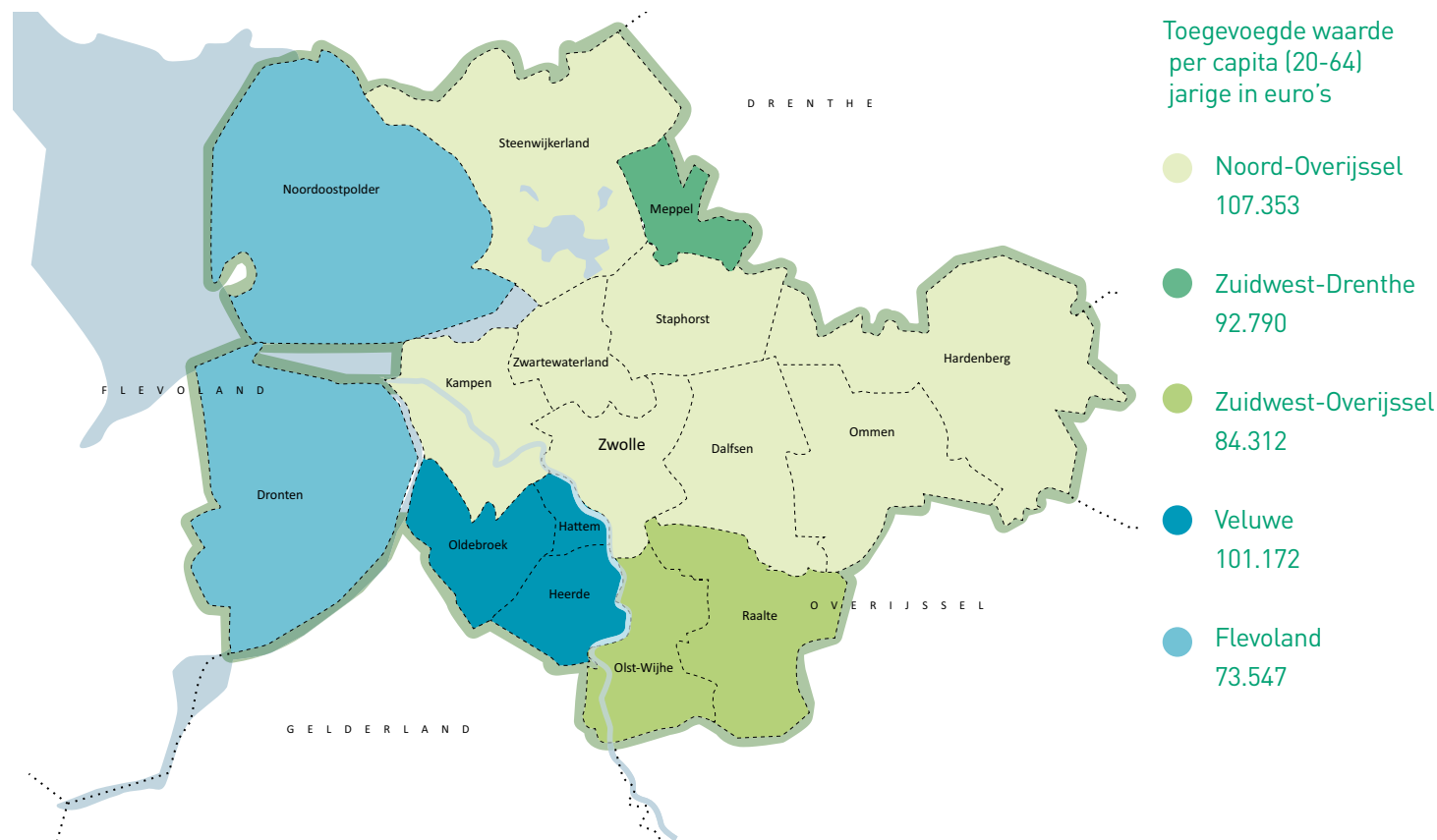
Indicator 1.5 Toegevoegde waarde

De toegevoegde waarde laat zich omschrijven als de waarde die het bedrijfsleven met diensten produceert of toevoegt aan ingekochte goederen ('grondstoffen'). Hierdoor geeft de toegevoegde waarde een beeld van de welvaart die gecreëerd wordt. Deze cijfers zijn alleen op

het niveau van COROP-regio's beschikbaar en de meest recente cijfer zijn van 2009. Acht van de zestien gemeenten in de Regio Zwolle zijn ingedeeld bij de COROP-regio Noord-Overijssel (zie toelichting). De andere gemeenten van de Regio Zwolle zijn afgebeeld met de waarden die in hun respectievelijke COROP-regio's behaald zijn.

Figuur 1.5 a

Toegevoegde waarde voor 2009 in euro's per 20 tot 65-jarige

Bron: CBS, bewerking: Hogeschool Windesheim, lectoraat Accountancy & Controlling en Provincie Overijssel, Team Beleidsinformatie

Begin jaren zeventig is Nederland verdeeld in 40 regio's door de zogenaamde Coördinatie Commissie Regionaal Onderzoeks Programma – vandaar de naam COROP-regio's. De COROP-regio speelt nog altijd een hoofdrol in regionaal statistisch onderzoek. Veel regionale cijfers zijn alleen op dit niveau voorhanden, wat het onderzoek voor de Regio Zwolle Monitor natuurlijk bemoeilijkt.

De zestien gemeenten zijn verdeeld over vijf COROP-regio's:
Noord-Overijssel: Dalfsen, Hardenberg, Kampen, Ommen, Staphorst, Steenwijkerland, Zwartewaterland, Zwolle
Zuidwest-Drenthe: Meppel
Zuidwest-Overijssel: Olst-Wijhe, Raalte
Veluwe: Hattem, Heerde, Oldebroek
Flevoland: Almere, Noordoostpolder

Noord-Overijsselse inwoners van 20 tot 65 zijn gemiddeld goed voor een toegevoegde waarde van € 107.500,-. Hiermee presteren zij bovengemiddeld, aangezien de gemiddelde 20 tot 65 jarige inwoner van Nederland gemiddeld € 105.500,- aan waarde toevoegt. Noord-Overijssel laat ook omliggende COROP-regio's achter zich. In de COROP-regio Flevoland ligt het gemiddelde op € 73.500,-. Op de Veluwe wordt gemiddeld € 101.000,- aan waarde toegevoegd. Voor de COROP-regio's Zuidwest-Overijssel en Zuidwest-Drenthe ligt het gemiddelde op € 84.500,- respectievelijk € 93.000,-.

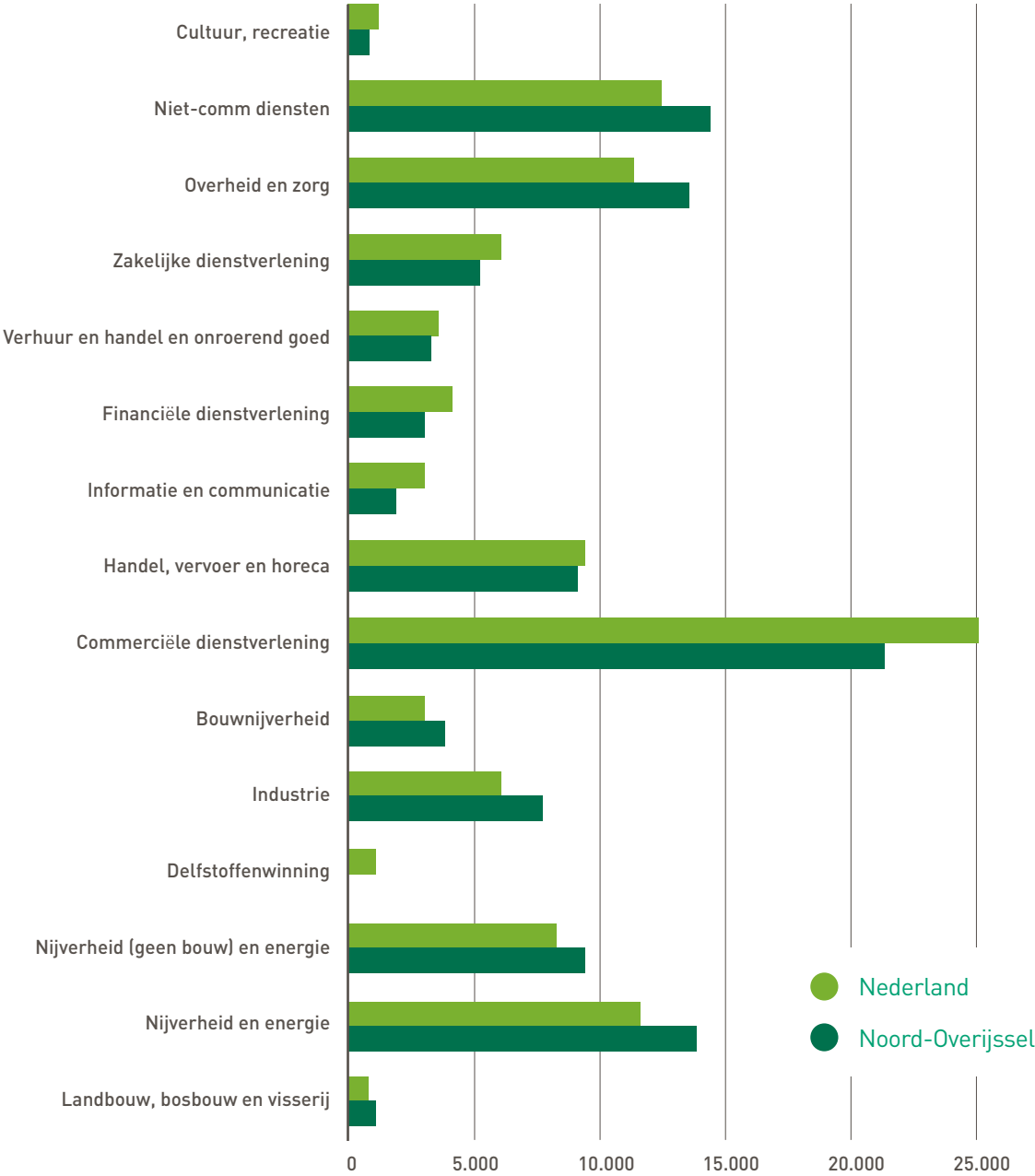
Diensten leveren meest op

Welke sectoren zijn verantwoordelijk voor deze sterke prestatie van Noord-Overijssel? Wordt de toegevoegde waarde door alle sectoren gezamenlijk gecreëerd, of ontleent Zwolle zijn kracht aan enkele specifieke branches?

In algemene zin geldt dat Noord-Overijssel het beeld van Nederland als geheel nauwgezet volgt: de bijdrage van de afzonderlijke sectoren aan de regionale welvaart volgt het Nederlandse patroon. Toch springen enkele sectoren eruit: Noord-Overijssel is relatief sterk in niet-commerciële diensten, overheid en zorg, industrie, nijverheid en energie. Over het geheel genomen geldt dat de meeste toegevoegde waarde in dienstverlenende sectoren wordt behaald.

Figuur 1.5 b

Uitsplitsing toegevoegde waarde in Noord-Overijssel voor 2009 in euro

Bron: CBS, bewerking: Hogeschool Windesheim, lectoraat Accountancy & Controlling

Indicator 1.6 Sectorstructuur

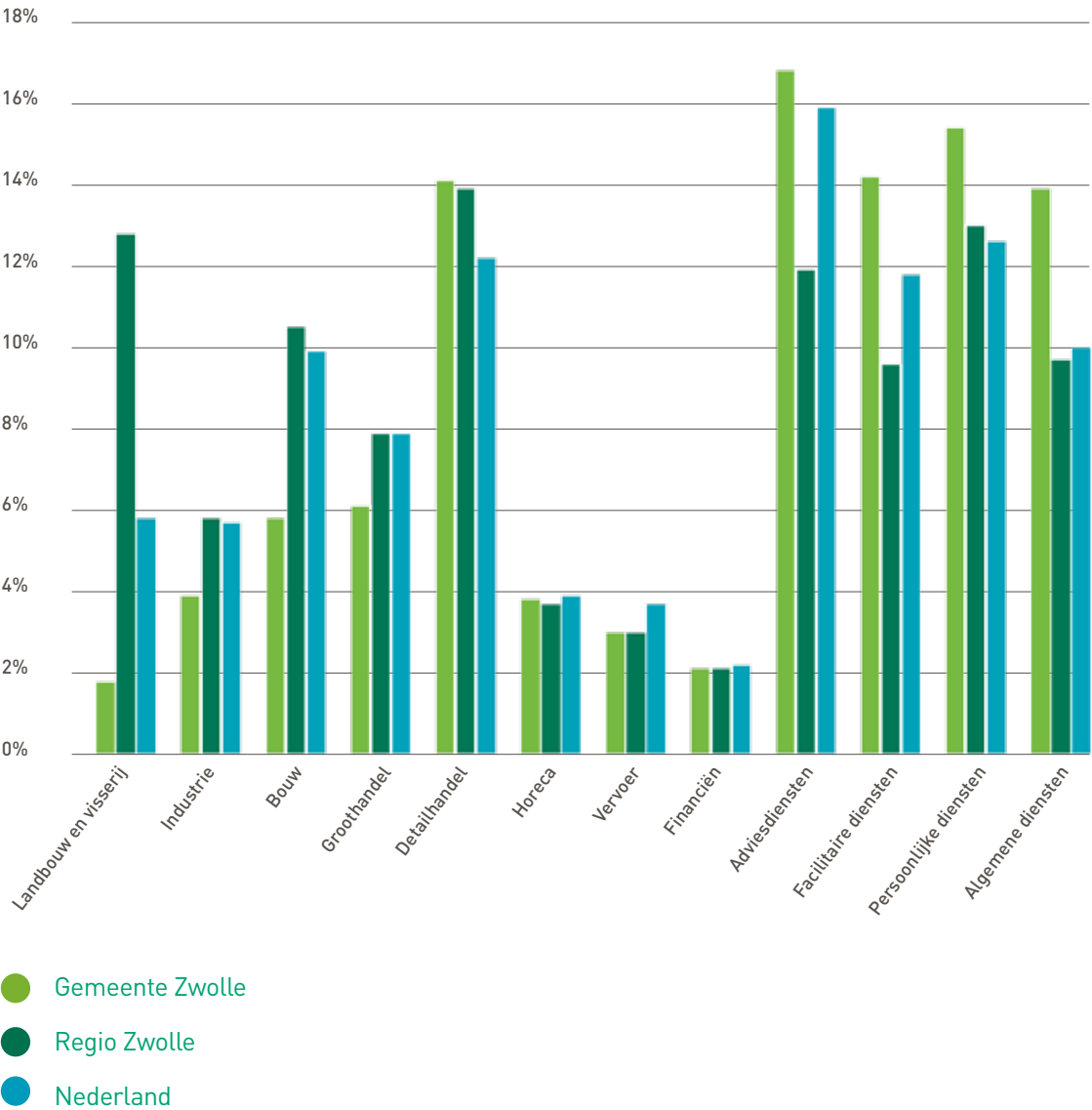
Om meer inzicht te krijgen in het type economische activiteiten waarin de Regio Zwolle zich onderscheidt, kan de sectorstructuur van het bedrijfsleven uitkomst bieden. Een sector is een verzameling van bedrijven die actief is in het vervaardigen van producten en diensten in een soortgelijke categorie. Een waarschuwing vooraf is op zijn plaats. Zo zegt de sectorstructuur niets over de winstgevendheid van een sector. In de Regio Zwolle kunnen bijvoorbeeld weinig industriële bedrijven actief zijn, maar deze bedrijven kunnen relatief veel toegevoegde waarde produceren. Toch is de sectorstructuur een waardevolle variabele, omdat het de onderlinge verhouding tussen sectoren weergeeft. Hierdoor leren we meer over hoe het bedrijfsleven is opgebouwd.

Zwolle als het regionale dienstencentrum

In één opslag wordt duidelijk dat ondernemingen binnen de vier dienstverlenende sectoren met elkaar het grootste aandeel in het regionale bedrijfsleven innemen. Voor de Regio Zwolle nemen de adviesdiensten, de facilitaire diensten, persoonlijke diensten en algemene diensten samen 42% van het aantal bedrijfsvestigingen voor hun rekening. Voor de gemeente Zwolle is dit percentage met 60% fors hoger dan de regio en zelfs enkele procenten hoger dan het landelijke gemiddelde. Hieruit blijkt de centrumpositie van Zwolle als dienstestad. Veel omliggende gemeenten zullen gebruik maken van de stedelijke voorzieningen, waardoor Zwolle veel klandizie uit de omliggende gemeenten naar zich toetrekt. Dit gegeven onderstreept tegelijkertijd het belang van de regio voor de gemeente Zwolle: zonder 'ommeland' geen stad.

Figuur 1.6 a

Structuur van het bedrijfsleven naar aandeel bedrijven

Bron: Handelsregister KvK, meetmoment 1 januari 2012

Regio Zwolle heeft een stevig agrarisch profiel

Van alle bedrijfsvestigingen in de Regio Zwolle hoort 13% tot de landbouw. De regio Zwolle heeft hierdoor een stevig agrarisch profiel. Overigens is de verscheidenheid tussen de gemeenten groot. Zwolle kent relatief weinig agrarische vestigingen, net als Hattem en Meppel, waar 4% van de bedrijfsvestigingen onder de landbouw en visserij geschaard worden. De Noordoostpolder en Staphorst spannen de kroon met 25% respectievelijk 26%. Om een indruk te krijgen in welke type van agrarische activiteiten de Regio Zwolle uitblinkt, kunnen we dieper ingaan op de sectorstructuur. Met behulp van de Standaard Bedrijfsindeling (SBI) die door het CBS ontwikkeld is, krijgen we meer zicht op de uitblinkers in de agrarische sector. In de Regio Zwolle zijn

bijvoorbeeld veel meer bedrijven voor het fokken en houden van melkvee vertegenwoordigd.

Detailhandel scoort bovengemiddeld

In de Regio Zwolle is het aandeel vestigingen in de detailhandel bovengemiddeld. De meeste gemeenten in de Regio Zwolle schommelen tussen de 13% en 15%. De sectorstructuur voor de gemeente Meppel steekt er met maar liefst 17% van het totaal aantal bedrijven in detailhandel bovenuit. Binnen de detailhandel zijn er geen specifieke branches die uitblinken in vergelijking met Nederland.

Figuur 1.6 b

Verdieping sectorstructuur in de Regio Zwolle voor Landbouw & Visserij

Alle SBI-categoriën	100%	100%	52.242
Fokken en houden van melkvee	1,3%	4,0%	2.092
Dienstverlening voor akker- en/of tuinbouw	0,7%	1,4%	731
Teelt van granen, peulvruchten en oliehoudende zaden	0,4%	1,3%	675
Fokken en houden van runderen (geen melkvee)	0,3%	1,0%	525
Teelt van groenten en wortel- en knolgewassen	0,4%	1,0%	524

- Percentages bedrijven in Nederland
- Percentages bedrijven Regio Zwolle
- Aantal vestigingen per SBI-bedrijfstak in de Regio Zwolle

Bron: Handelsregister KvK, meetmoment 1 januari 2012

Indicator 1.7 Bedrijfsdynamiek

De economische dynamiek van een regio laat zich beschrijven aan de hand van het aantal startende ondernemers, het aantal bedrijfsuitbreidingen en door het aantal ondernemingen dat stopt met hun bedrijfsactiviteiten. Er komen ondernemers bij die zich inschrijven bij de Kamer van Koophandel, of bestaande bedrijven besluiten tot een vestiging dan wel een uitbreiding in de Regio Zwolle.

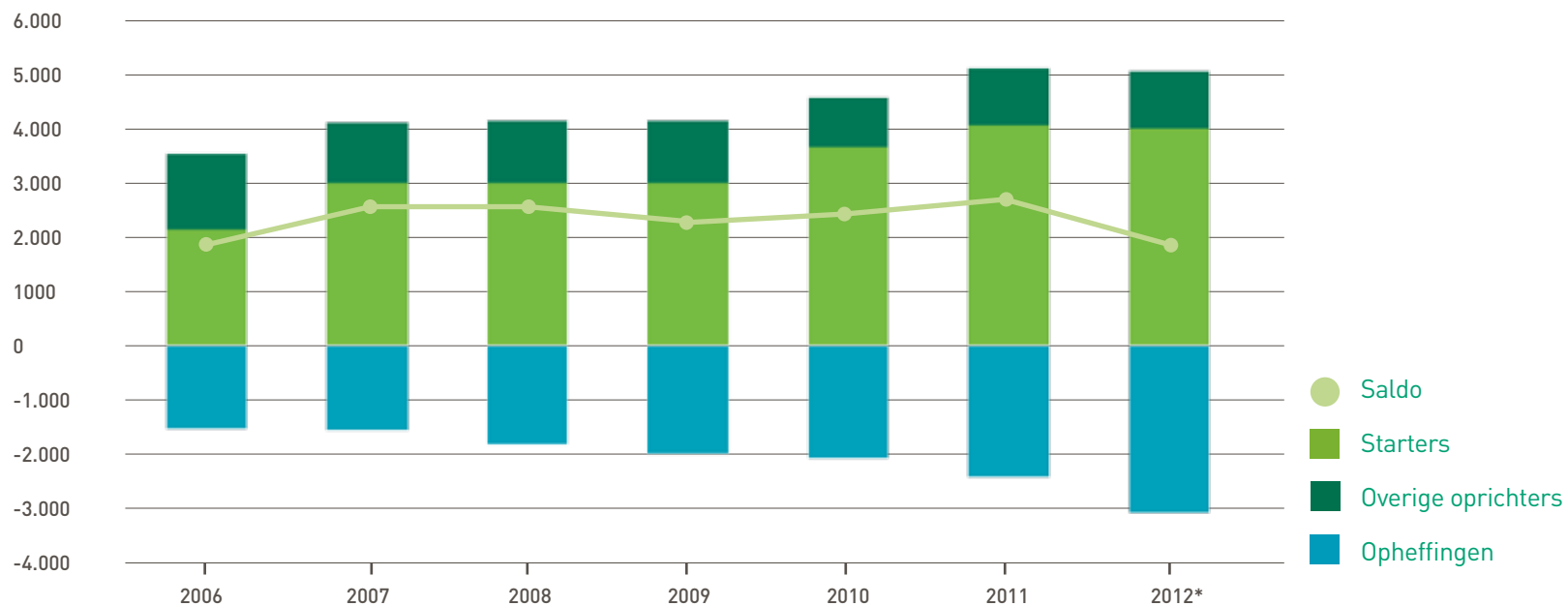
Regio Zwolle bovengemiddeld dynamisch

Vanaf 2006 groeide vooral het aantal starters gestaag van jaarlijks 2.200 in 2006 naar ruim 4.000 in het jaar 2011: het groeipercentage is 87%. Dit groeipercentage is flink hoger dan de nationale groei over dezelfde periode, dat op 58% ligt. Aan de andere kant nam ook het aantal opheffingen toe. Ten opzichte van 2006 waren er in 2011 meer bedrijven die zijn opgeheven in de Regio Zwolle, namelijk 1.000. Toch is het saldo tussen starters/overige oprichtingen en de opheffingen positief. Ten opzichte van 2006 is het positieve saldo in 2011 met 33% gegroeid; wederom hoger dan het landelijke groeipercentage over dezelfde periode dat op 25% ligt. In absolute cijfers was 2011 met een positief saldo van bijna 2.700 vestigingen een goed jaar voor de bedrijfsdynamiek in de Regio Zwolle.

Een schatting op basis van de eerste drie kwartalen tempert de verwachtingen voor 2012. Waarschijnlijk zal het aantal opheffingen toenemen tot ruim 3.100, het aantal starters afnemen naar 3.800 en het aantal overige oprichtingen naar 1.100. Het saldo zal naar verwachting dalen tot onder het niveau van 2006, maar is nog altijd positief: er wordt een toename van bijna 1.800 bedrijven verwacht in 2012. Procentueel wijkt dit saldo verwaarloosbaar af van het nationaal gemiddelde saldo. Overigens kunnen we een kanttekening plaatsen bij het aantal startende ondernemingen. In de afgelopen jaren is het aantal zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) toegenomen. Een zzp-onderneming lijkt voor velen een alternatief voor de status van werkloosheid, maar een (niet nader onderzocht) deel van deze zzp'ers onderhoudt op bedrijfseconomische gronden geen gezonde onderneming.

Figuur 1.7 a

Bedrijfsdynamiek Regio Zwolle

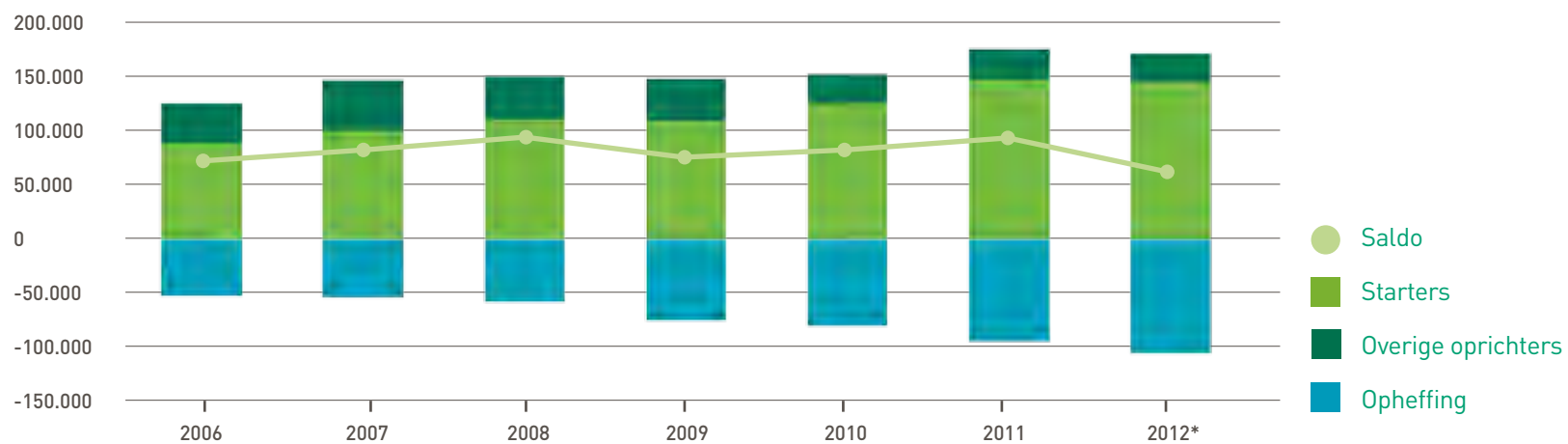

Bron: Handelsregister KvK

*Schatting op basis van de eerste drie kwartalen van 2012

Figuur 1.7 b

Bedrijfsdynamiek Nederland

Bron: Handelsregister KvK

*Schatting op basis van de eerste drie kwartalen van 2012

DEMOGRAFISCHE EN SOCIAAL-ECONOMISCHE INDEX

De Regio Zwolle heeft een vitale bevolking

- De Regio Zwolle telt 584.560 inwoners – dat is 3,5% van de Nederlandse bevolking
- In tien jaar tijd groeide de bevolking met 4,3%.
- De Regio Zwolle kent een jonge bevolking. Van het totaal aantal inwoners is 26% jonger dan 20 jaar. Voor het Nederland ligt dit percentage op 23%.
- Het migratiesaldo is stabiel: vestigingscijfers en vertrekcijfers houden elkaar in evenwicht.

Het opleidingsniveau blijft achter

- De meeste mensen in de Regio Zwolle hebben middelbaar onderwijs genoten.
- Het aandeel hogeropgeleiden ligt op 29% van de bevolking. Dit is een beduidend lager dan het nationale gemiddelde van 34%.

Problemen op de regionale arbeidsmarkt nemen toe

- De regionale arbeidsmarkt is sterk ontwikkeld: van alle werkzame personen in de Regio Zwolle heeft 72% ook een baan in die regio.
- In de Regio Zwolle zit 5,3% van de beroepsbevolking zonder baan, dit is 0,8% lager dan het nationale werkloosheidspercentage
- De werkloosheid in de Regio Zwolle is wel hard gestegen. In een jaar tijd zijn er 0,7% werklozen bijgekomen, terwijl het Nederlandse gemiddelde slechts toenam met 0,3%.

Indicator 2.1 Bevolking

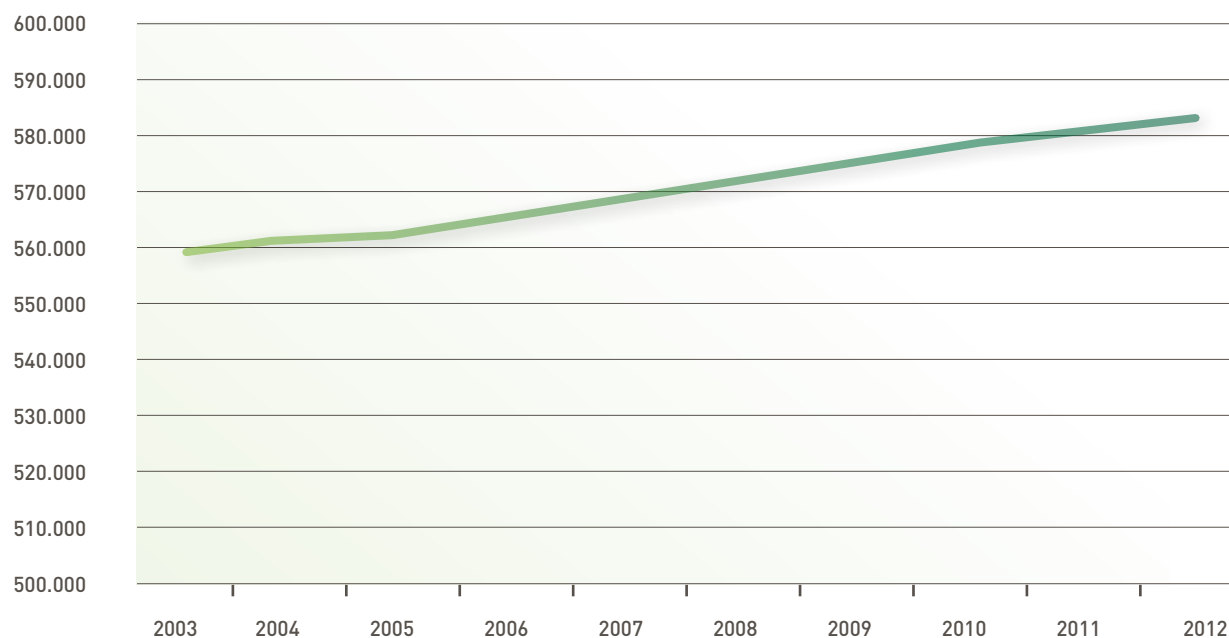
Het zijn alle bewoners samen die van de zestien gemeenten de Regio Zwolle maken. Statistisch inzicht is geboden om een idee te krijgen van de omvang en samenstelling van de bevolking. Het Centraal Bureau voor Statistiek (CBS) verzamelt aan het begin van ieder jaar enkele demografische kerngegevens. Onderstaande gegevens zijn daarop gebaseerd: steeds is 1 januari 2012 het uitgangspunt.

Continue bevolkingsgroei

In de Regio Zwolle wonen 584.560 mensen, De Regio Zwolle telt daarmee 3,5% van de Nederlandse bevolking. Gemeten naar het bevolkingsaantal is de Regio Zwolle een middenmoter te midden van andere Nederlandse regio's: kleiner dan de Regio Utrecht (660.000) maar fors groter dan Parkstad Limburg (250.000). Bezien over een langere periode groeit de Regio Zwolle continu. Sinds 2003 zijn er ieder jaar enkele duizenden bewoners bijgekomen. Dit is vooral het resultaat van een natuurlijke aanwas, oftewel het saldo van de geboren minus de overledenen in de regio: in de Regio Zwolle was dit saldo voortdurend positief. Hierdoor groeide de bevolking in tien jaar met 4,3%. Daarmee ligt de bevolkingsgroei van de Regio Zwolle boven het landelijke gemiddelde; in de periode 2003-2011 groeide de totale bevolking met 3,2%.

Figuur 2.1 a

Bevolkingsontwikkeling Regio Zwolle 2003-2012

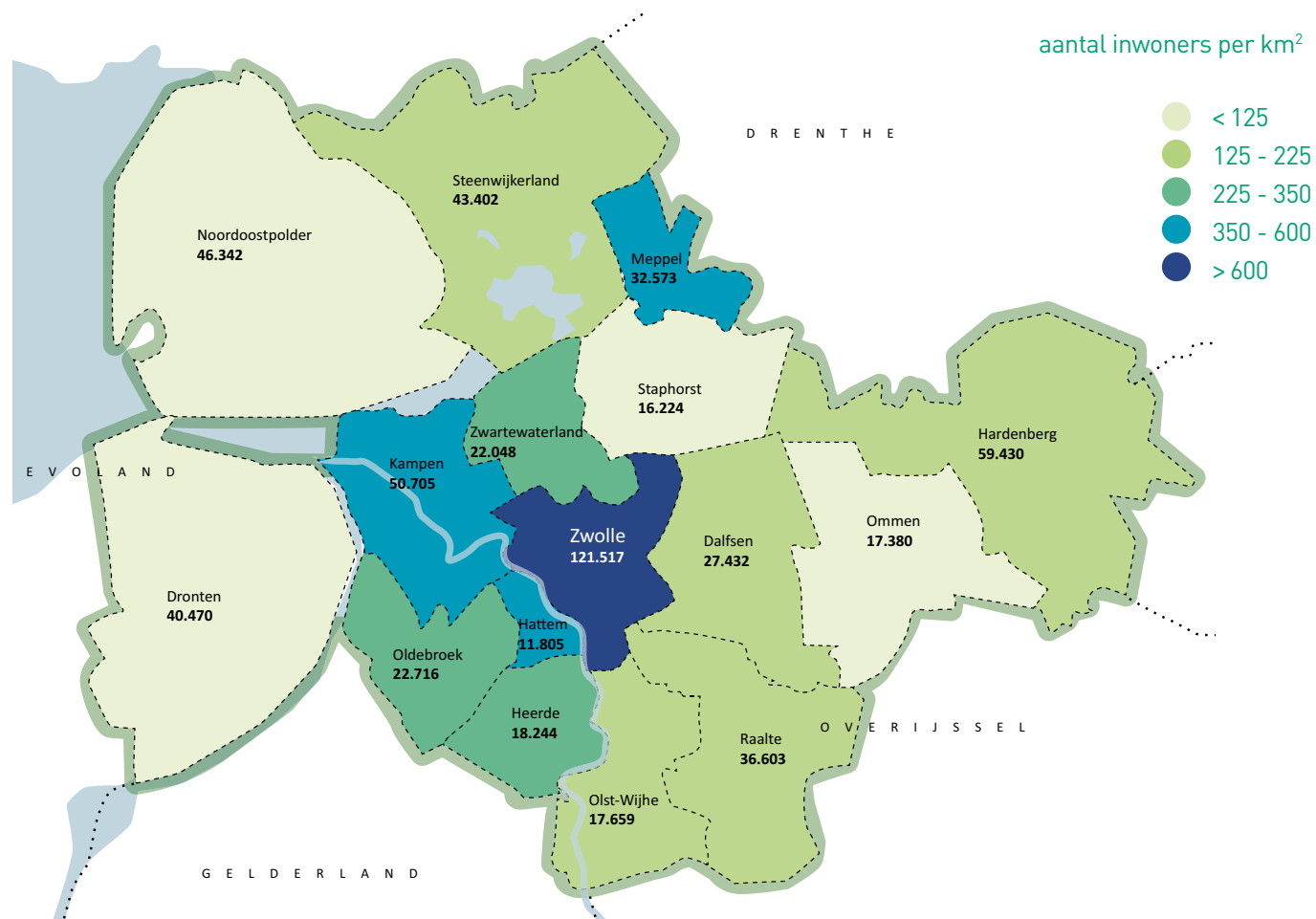
Bron: CBS, bewerking: Provincie Overijssel, Team Beleidsinformatie

De doorlopende bevolkingsgroei is gunstig voor de Regio Zwolle. Doordat de toename overwegend wordt veroorzaakt door natuurlijke aanwas, kan de regio zich presenteren als dynamische regio. Het omgekeerde is ook het geval. Gebieden waar de bevolking krimpt, kampen vaak met een imago van vergrijzing. De Sociaal Economische Raad (SER) constateerde onlangs een 'beeldvorming van de vicieuze cirkel'. In deze beeldvorming zijn krimpregio's door de afnemende koopkracht minder aantrekkelijk voor bedrijven, waardoor er minder werkgelegenheid is en jongeren liever niet in het gebied wonen.¹² De Regio Zwolle hoeft zich gelukkig niet tegen deze negatieve beeldvorming te verweren. Daarentegen is er een gestage aangroei, waardoor de regio aantrekkingskracht blijft uitoefenen op bedrijven.

¹² SER, *Bevolkingskrimp benoemen en benutten*, Advies 11/03, maart 2012, blz. 48

Figuur 2.1 b

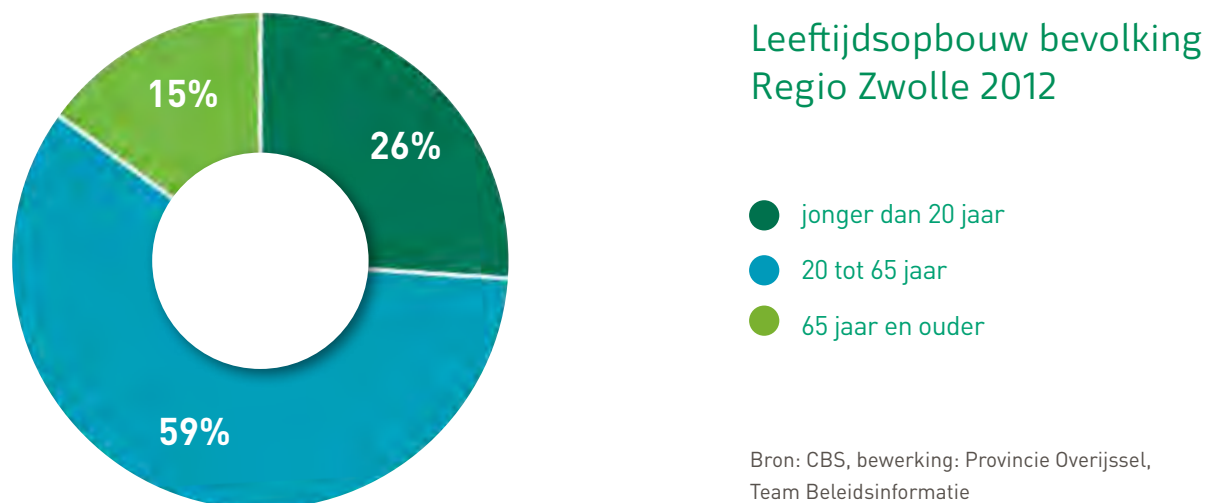
Bevolkingsdichtheid en aantal inwoners per gemeente

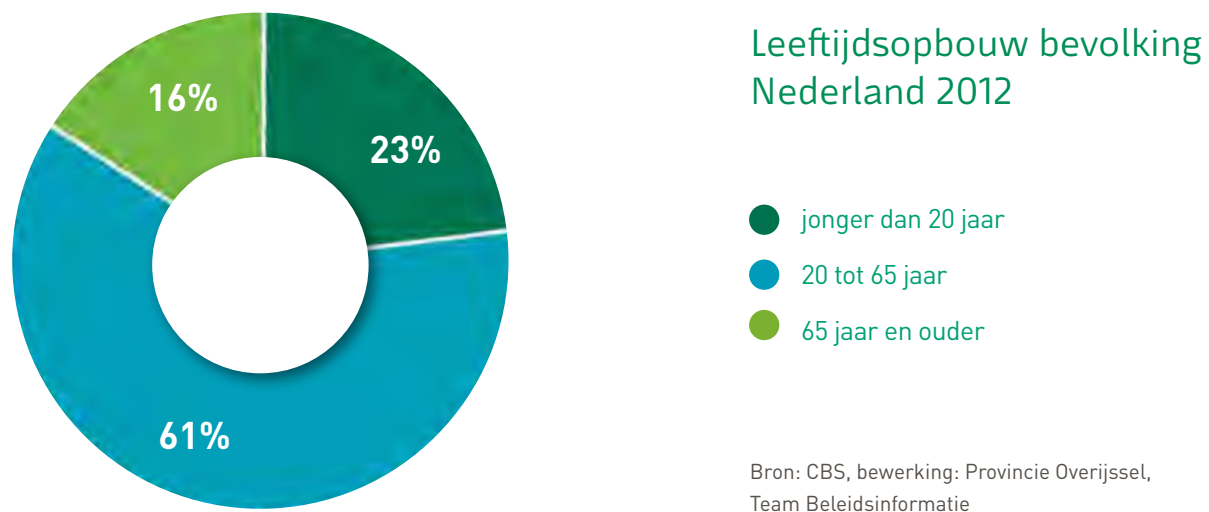
Beleidsinformatie okt.2012 nr.12299351 Bron: CBS 2012

Zwolle kent de grootste bevolkingsdichtheid, gevolgd door Kampen, Meppel en Hatterum. Het aantal inwoners dat op een km² woont, is de standaardmaat voor het meten van de bevolkingsdichtheid. De bevolkingsdichtheid zegt iets over de omgeving waarin mensen wonen: een hoge dichtheid betekent over het algemeen dat veel mensen bij elkaar wonen, een lage dichtheid geeft inwoners veel ruimte. Gemiddeld kent Nederland een bevolkingsdichtheid van 448 inwoners per km². De gemeente Zwolle gaat hier ruim over heen, terwijl Hatterum en de stedelijke kernen van Kampen en Meppel rond het gemiddelde zweven. De overige gemeenten kennen een lage bevolkingsdichtheid. Zij bepalen het karakter van de Regio Zwolle als een open gebied met veel ruimte.

Figuur 2.1 c

Figuur 2.1 d

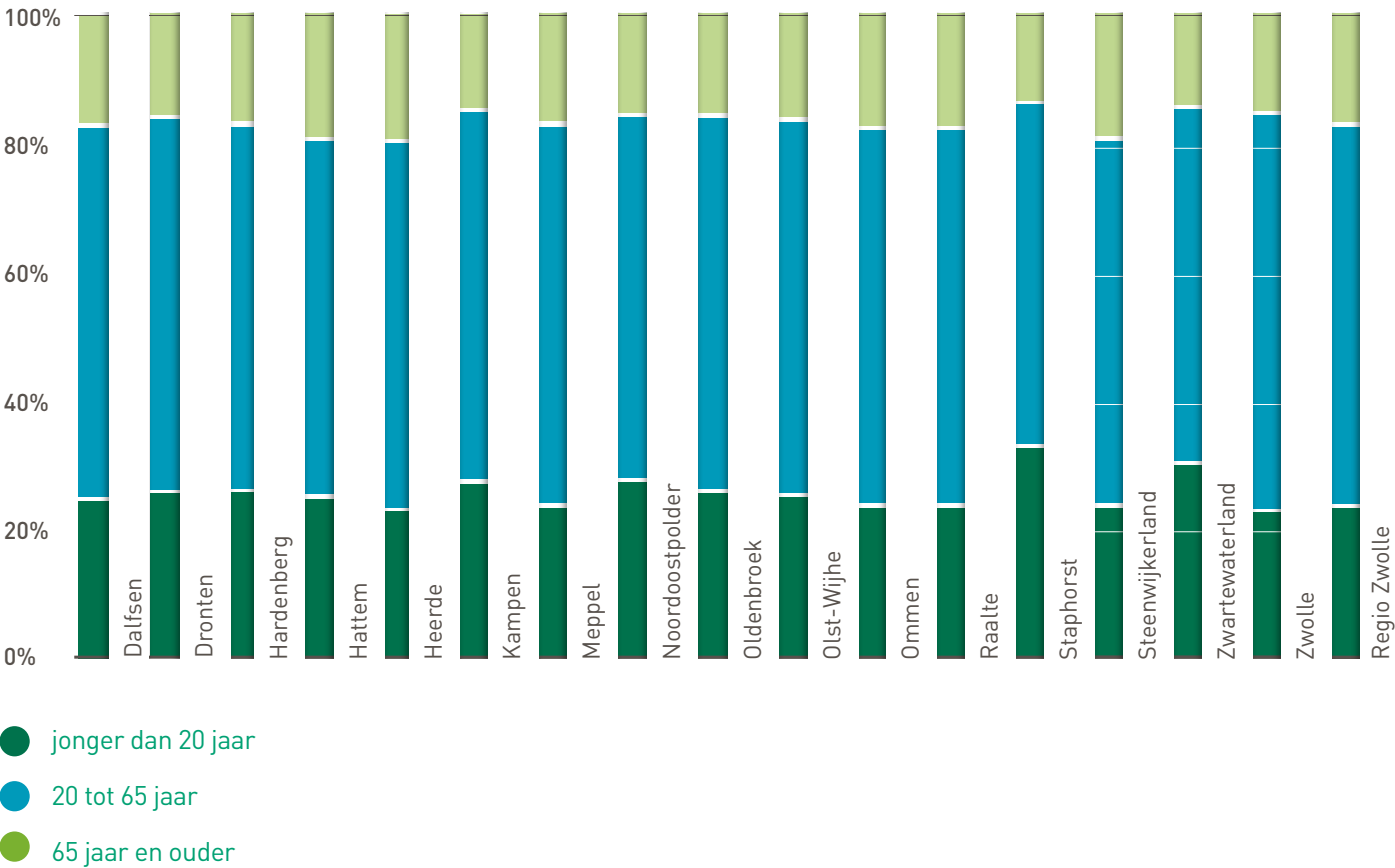

De Regio Zwolle is een jonge regio

Regio Zwolle is een relatief jonge regio. 26% van de bevolking van de regio Zwolle is 20 jaar en jonger. In Nederland is dat 23%. Het aandeel 65-plussers in de regio Zwolle bedraagt 15%, terwijl dit in Nederland 16% is.

Figuur 2.1 e

Leeftijdsopbouw bevolking Regio Zwolle per gemeente 2012 (%)

Bron: LISA, bewerking Provincie Overijssel, Team Beleidsinformatie

Indicator 2.2 Migratie

Is de Regio Zwolle een aantrekkelijke locatie? Eén van de manieren om deze vraag te beantwoorden, is een analyse van de migratie van en naar de Regio Zwolle. De regio is aantrekkelijk om te wonen als meer mensen zich in de regio vestigen dan dat er mensen zijn, die de regio verlaten. Een regio heeft in dat geval een aanzuigende werking op het omliggende gebied. Dat kan komen door de werkgelegenheid, de goede bereikbaarheid of door het fijne woonklimaat.

Regio Zwolle kent een stabiel migratiecijfer

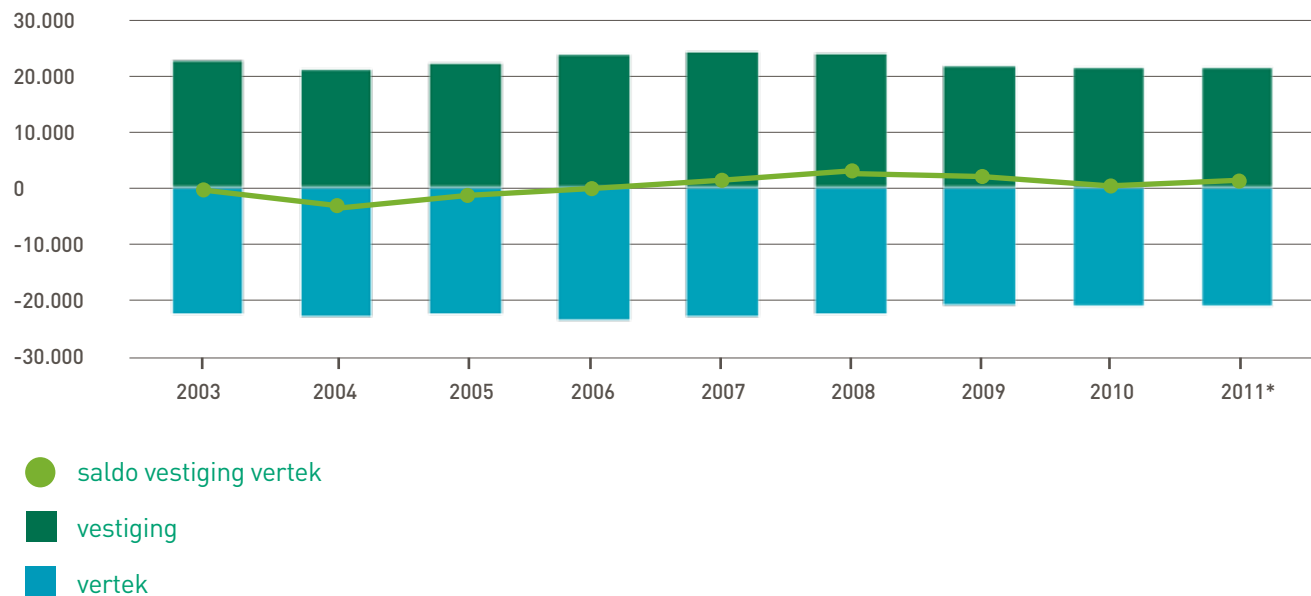
De migratiecijfers over 2011 zijn het meest actueel: voor dit jaar zijn 42.000 verplaatsingen geteld, waarvan ongeveer de helft vertrek en de helft vestiging. Verhuizingen binnen de Regio Zwolle worden twee

keer geteld: één keer als vertrek en één keer als vestiging. Uit deze cijfers kunnen we daarom niet het aantal verplaatsingen binnen de Regio Zwolle herleiden. Het saldo tussen vestiging en vertrek geeft echter wel zicht op de netto winst of verlies aan verhuizende bewoners voor de Regio Zwolle.

De Regio Zwolle schommelt rond een neutraal migratiesaldo, dat wil zeggen dat er bijna net zoveel mensen naar de regio toe migreren, als dat er mensen zijn die de regio verlaten. In 2011 werd een positief saldo van 9 personen geteld. Voor de acht daaraan voorafgaande jaren geldt vier maal een negatief migratiesaldo en vier maal een positief migratiesaldo. De Regio Zwolle kent dus een stabiel migratiecijfer: het gebied is bijzonder aantrekkelijk noch bijzonder onaantrekkelijk voor de gemiddelde burger die buiten de Regio Zwolle woont.

Figuur 2.2

Vestiging, vertrek en migratiesaldo in de regio Zwolle, 2003-2011

Bron: CBS, bewerking: Provincie Overijssel, Team Beleidsinformatie *Voorlopige cijfers

Indicator 2.3 Opleidingsniveau

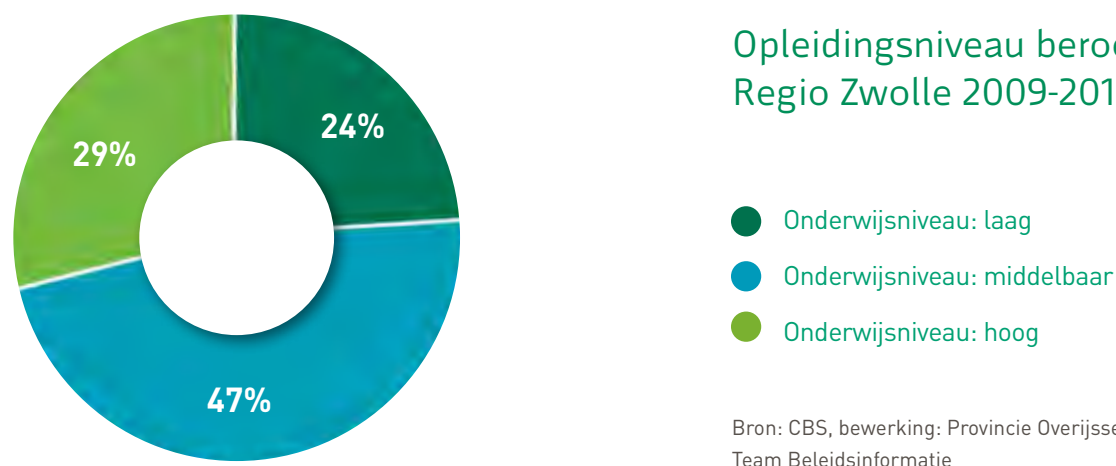
In de ontwikkeling van de kenniseconomie neemt het belang van een goed opgeleide beroepsbevolking toe. Onze economie stelt steeds meer eisen aan het kennispotentieel van werknemers. De scholingsgraad van de mensen in de leeftijdscategorie van 15 tot 65 jaar zal bepalender worden voor het succes van een regio. Bureau Louter voorspelde onlangs dat er de komende jaren een tekort in de Regio Zwolle zal komen aan hoger opgeleiden.¹³ Zo blijft het aanbod van universitair geschoolden in de verzorgende beroepen bijvoorbeeld ver

achter bij de vraag. Deze verontrustende prognoses onderstrepen het belang van inzicht in het gemiddelde opleidingsniveau van de Regio Zwolle.

Minder hoogopgeleiden in de Regio Zwolle

Het opleidingsniveau van de beroepsbevolking in de Regio Zwolle ligt lager dan het Nederlandse gemiddelde als we kijken naar de gemiddelde cijfers over de periode 2009-2011. Van de beroepsbevolking in de Regio Zwolle is 24% is laagopgeleid, voor heel Nederland is dat 23%. Er zijn tevens relatief minder hogeropgeleiden in de Regio Zwolle (29%) dan in Nederland (34%).

Figuur 2.3 a

Figuur 2.3 b

Grote niveauverschillen tussen gemeenten

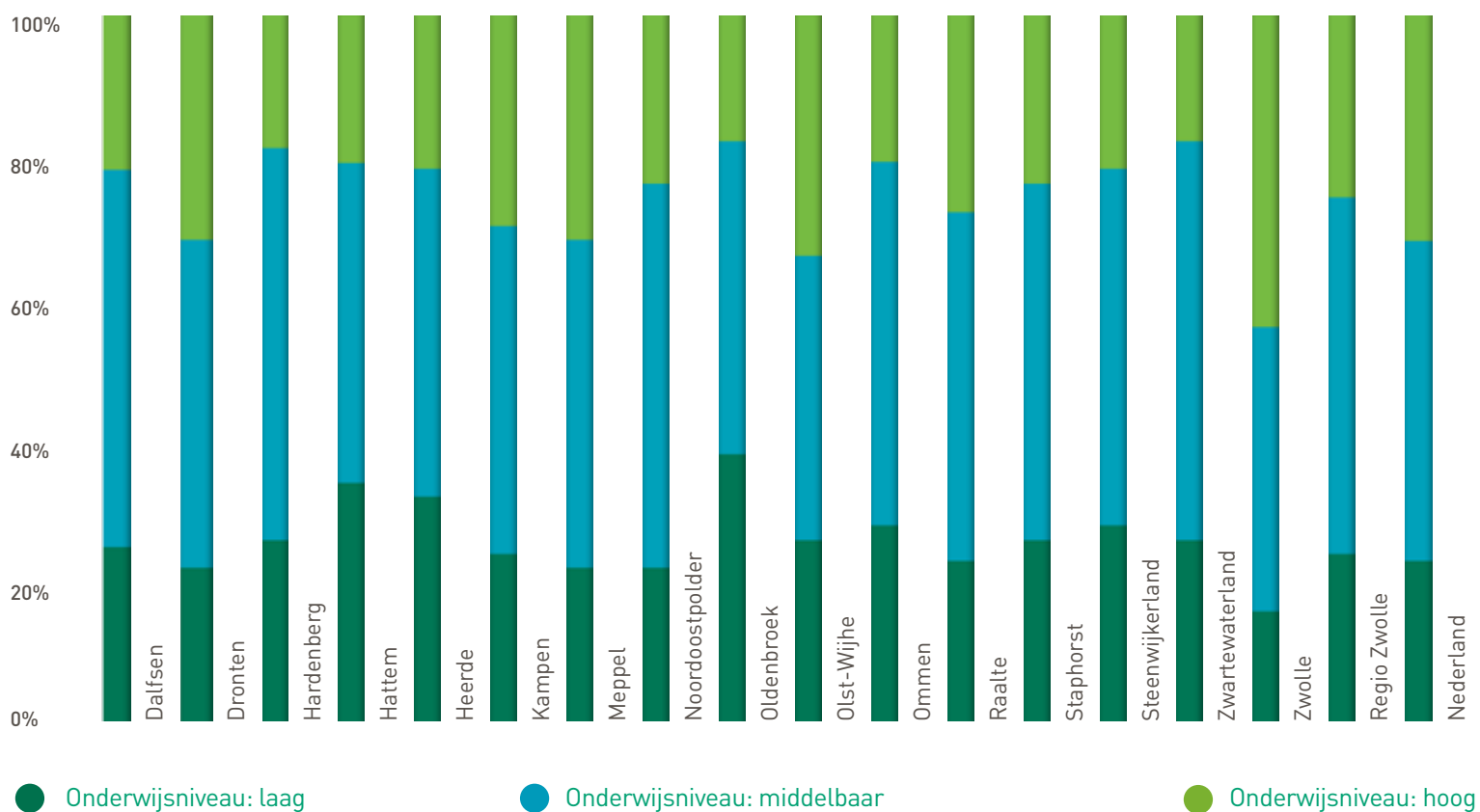
Er zijn grote verschillen in het opleidingsniveau van de beroepsbevolking tussen de gemeenten binnen de Regio Zwolle. De gemeente Zwolle wordt gekenmerkt door het grote aandeel hoogopgeleiden, terwijl er gemeenten zijn die een fors lager aandeel hoogopgeleiden hebben, zoals de gemeenten Zwartewaterland, Oldebroek en Hardenberg. Nader onderzoek zal deze gegevens beter moeten duiden. Gemeenten zijn complementair aan elkaar. Wellicht is er op de regionale arbeidsmarkt veel behoefte aan middelbaar geschoolde beroepskrachten en sluiten vraag en aanbod goed op elkaar aan.

Arbeidsmarkt

De arbeidsmarkt heeft een uitgesproken ruimtelijke dimensie. Voor werknemers is er een grens aan de reistijd of het aantal kilometers dat zij willen of kunnen reizen voor werk. De vestigingskeuze van bedrijven hangt nauw samen met de beschikbaarheid van goede arbeidskrachten in een gebied. Een arbeidsmarkt laat zich daarom goed analyseren als een regionale arbeidsmarkt.

Figuur 2.3 c

Opleidingsniveau beroepsbevolking in Nederland en Regio Zwolle per gemeente, 2009-2011

Bron: CBS, bewerking: Provincie Overijssel, Team Beleidsinformatie

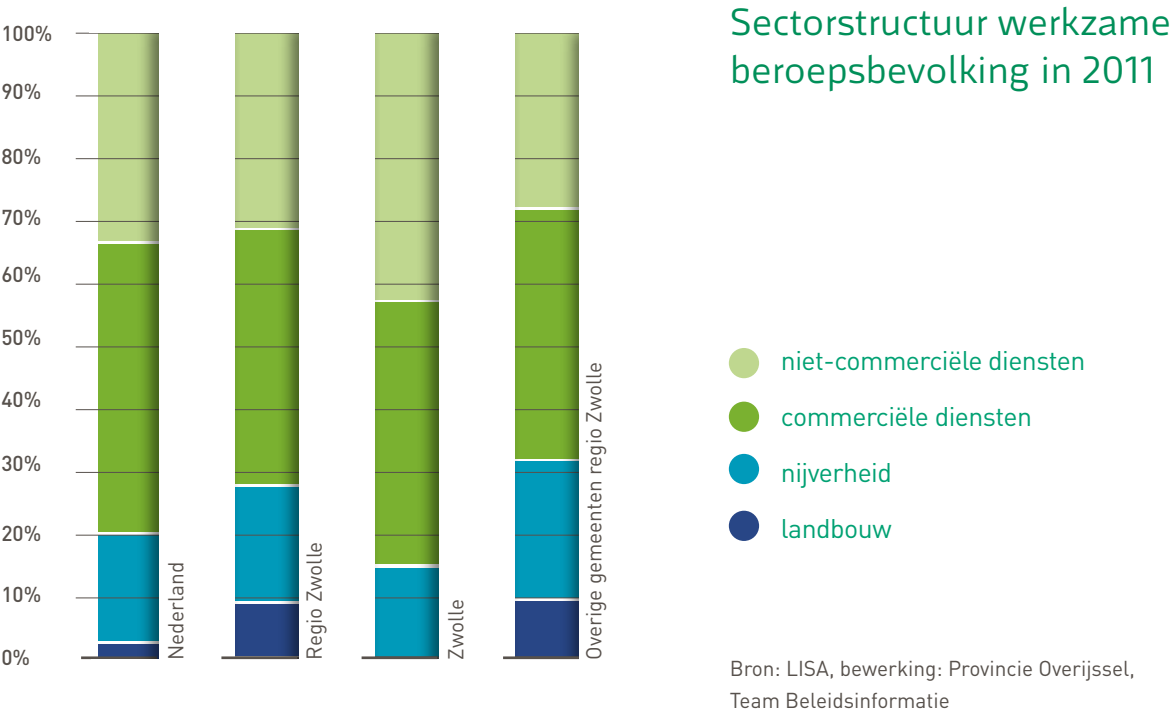
Landbouw is sterk oververtegenwoordigd

De regionale dimensie in de arbeidsmarkt is reden te meer om in beeld te brengen, hoe de structuur van de werkgelegenheid in de Regio Zwolle is opgebouwd. Hiermee bedoelen we verdeling van het aantal werkende mensen over vier sectoren: de landbouw, de nijverheid en diensten opgesplitst in commercieel en niet-commercieel.

Opvallend is het relatief hoge aandeel werknemers dat binnen de Regio Zwolle in de landbouw werkt, vooral in de gemeenten met een groot landelijk gebied. Zonder de gemeente Zwolle ligt het aantal banen in de landbouwsector binnen de Regio Zwolle zelfs op 9,3%; bijna drie keer zo

hoog als het nationale gemiddelde. Ook de nijverheid is in de Regio Zwolle sterk vertegenwoordigd. Deze cijfers laten opvallende gelijkenissen met indicator 1.4 zien, waar het aandeel landbouw- en industrievestigingen ook goed vertegenwoordigd bleken.

Figuur 2.3 d

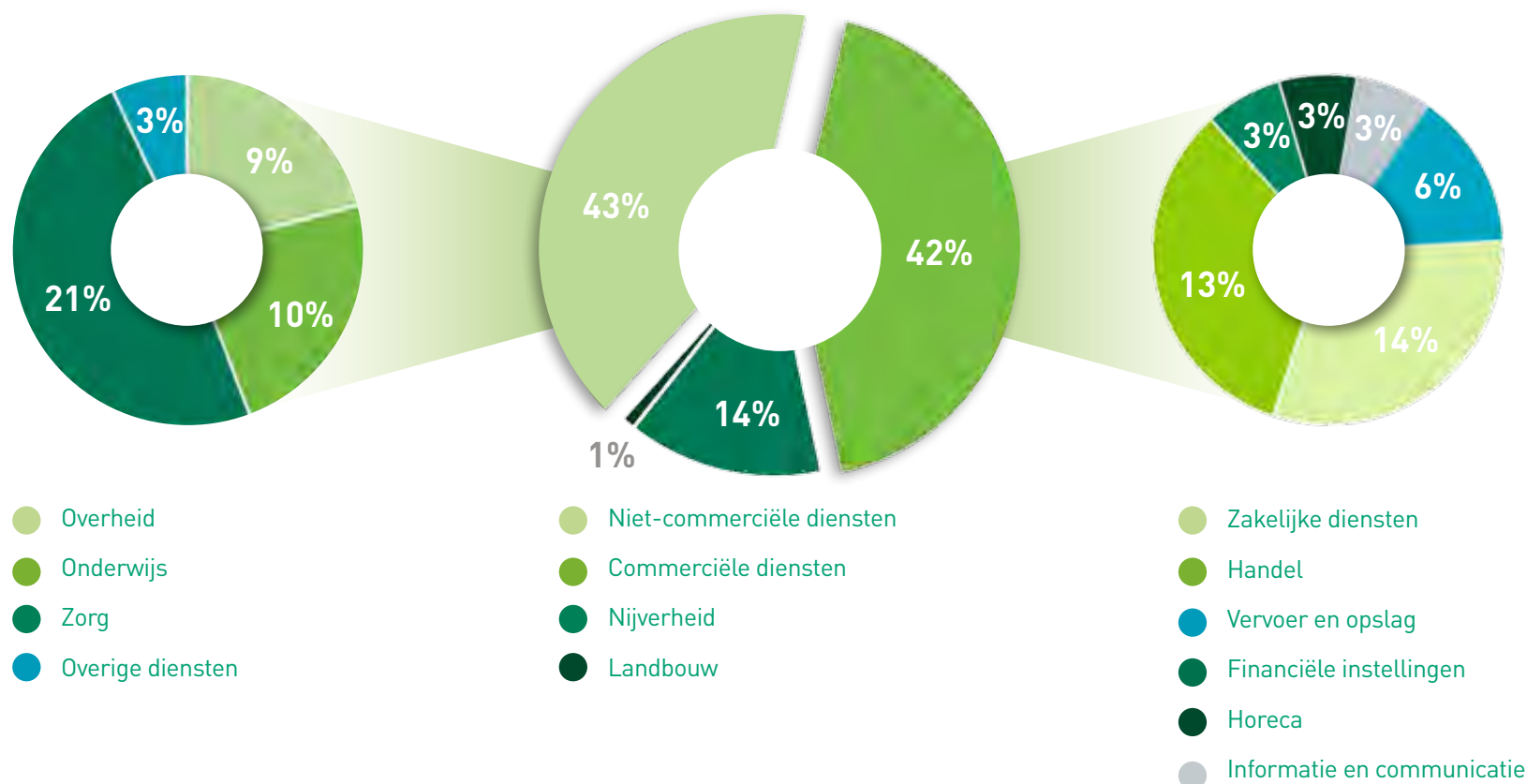
De gemeente Zwolle als regionaal dienstencentrum

Het aantal arbeidsplaatsen in de gemeente Zwolle wordt gedomineerd door de dienstensector. De commerciële dienstensector en de niet-commerciële dienstensector nemen respectievelijk 42% van het aantal banen voor hun rekening. Beide dienstensectoren samen zijn in heel Nederland goed voor 80% van het aantal banen. In de gemeente Zwolle zijn de diensten dus oververtegenwoordigd. Tegenover deze oververtegenwoordiging staat een ondervertegenwoordiging van de dienstensectoren voor de overige vijftien gemeenten in de Regio Zwolle. Hierin is duidelijk zichtbaar dat zakelijke dienstverlening (banken, verzekeraars) en commerciële diensten (handel) waar

de hele regio gebruik van maakt, gevestigd zijn in de gemeente Zwolle. De gemeente Zwolle kan met recht het regionale dienstencentrum van de regio genoemd worden. Figuur 2.3e geeft een nadere uitsplitsing van de commerciële en niet-commerciële dienstverlening in de regio Zwolle.

Figuur 2.3 e

Sectorstructuur naar beroepsbevolking met uitsplitsing commerciële en niet-commerciële dienstverlening in de gemeente Zwolle, 2011

Bron: LISA, bewerking: Provincie Overijssel, Team Beleidsinformatie

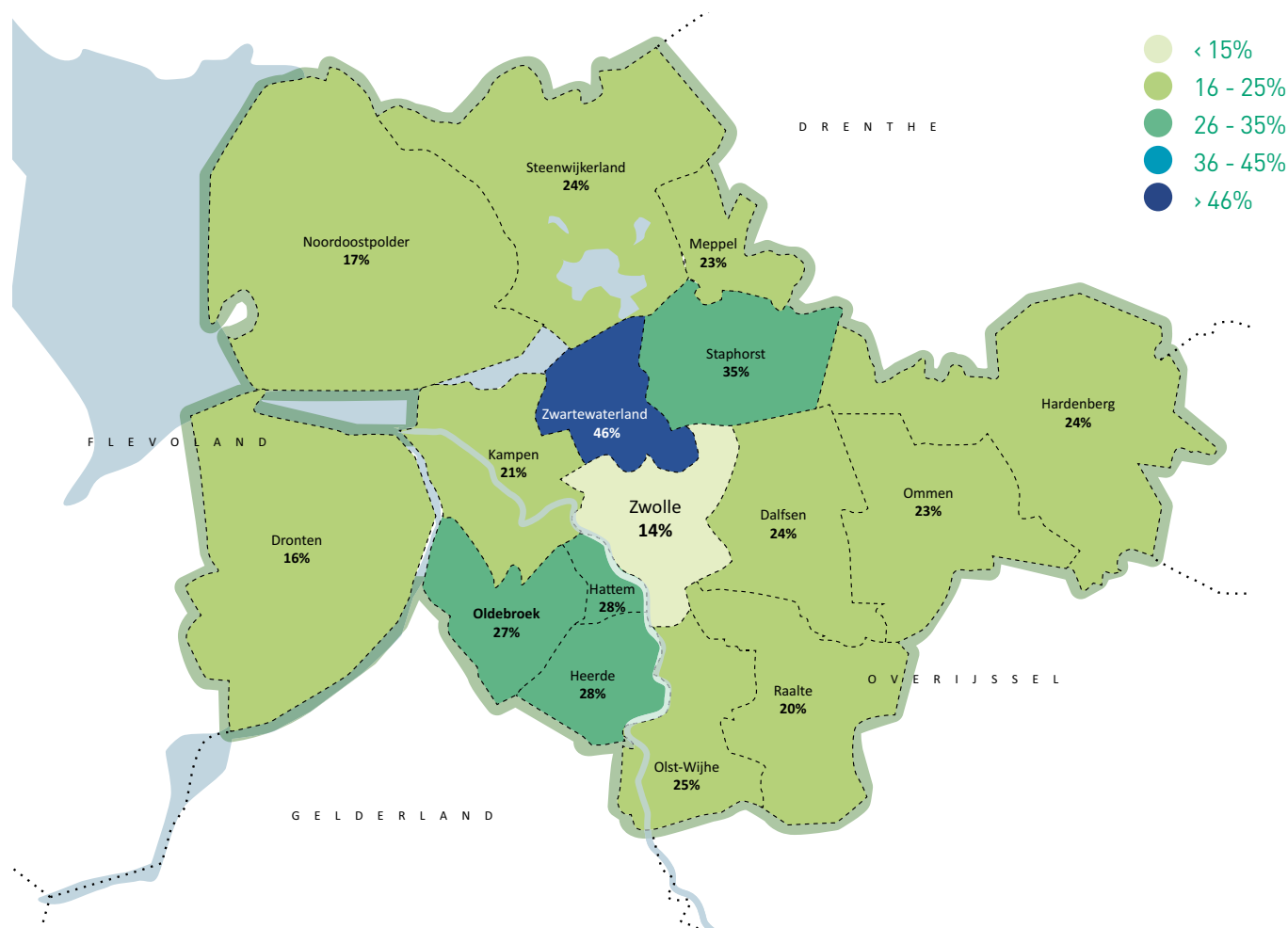
Industrie beter gespreid over Regio Zwolle

Waar de diensten duidelijk geconcentreerd zijn in de gemeente Zwolle, zien we dat de werkgelegenheid in de nijverheid een betere spreiding over de Regio Zwolle heeft. Dit geldt zowel in absolute als relatieve zin. Deze constatering nuanceert het beeld van gemeente Zwolle als centrum van de regionale economie. In figuur 2.3f zijn alle 58.271 industriële arbeidsplaatsen die de Regio Zwolle in 2011 telde, weergegeven per gemeente.

De gemeente Zwolle telt nog altijd de meeste industriële arbeidsplaatsen, bijna 12.000 in totaal, maar telt het laagste percentage industriële werknemers als deel van het totale werkgelegenheidscijfer in de stad. Andere plaatsen, zoals Zwartewaterland en Kampen, hebben juist een relatief grote vertegenwoordiging van werknemers in industriële sector. Voor alle gemeenten geldt dat zij verhoudingsgewijs meer arbeidsplaatsen tellen in de industrie dan in de gemeente Zwolle.

Figuur 2.3 f

Relatieve werkgelegenheid in de industrie, 2011

Bron: LISA 2011, bewerking: Hogeschool Windesheim, lectoraat Area Development en Provincie Overijssel, Team Beleidsinformatie

Indicator 2.4 Werkloosheid

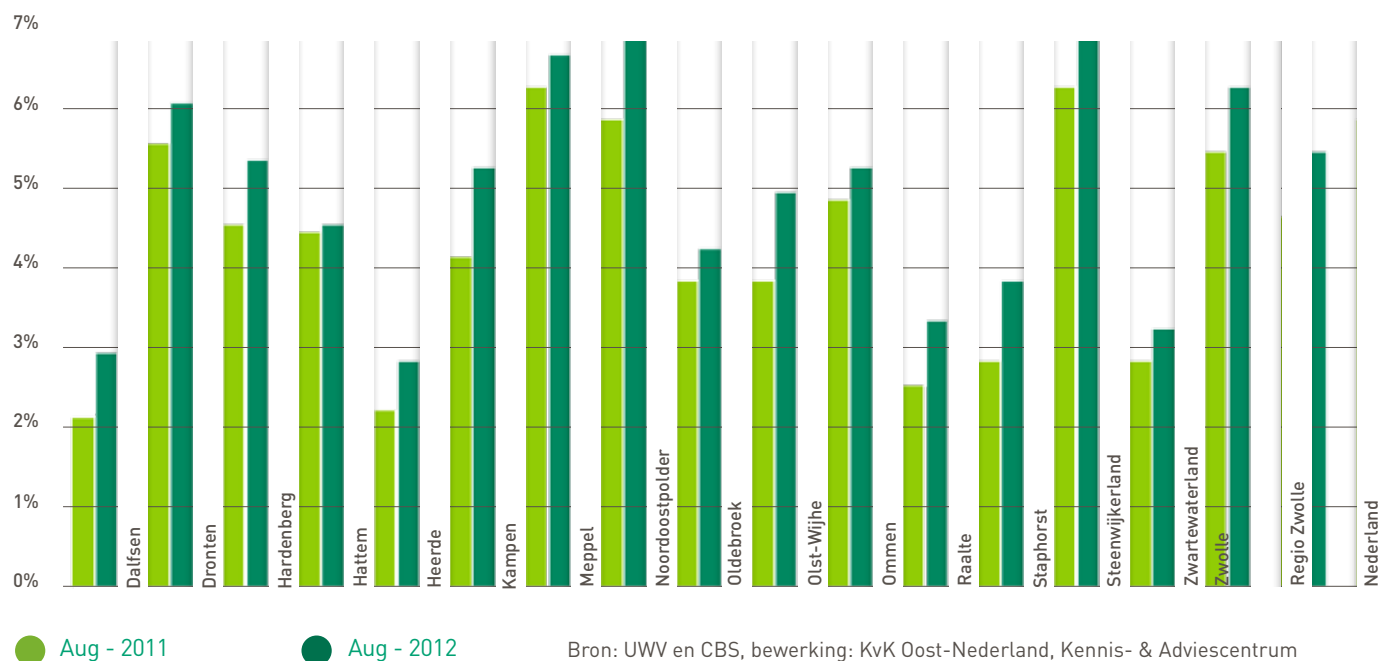
Als we kijken naar de 34 landen die samenwerken in de Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD) dan zien we de negatieve invloed van de wisselvallige economie.¹⁴ Sinds het begin van de economische tegenspoed, vijf jaar geleden, is het aantal werklozen in deze landen met 14,5 miljoen toegenomen tot ongeveer 48 miljoen werklozen. Het gemiddelde werkloosheidscijfer van de OECD-landen zit net onder de 8,5%. Het gaat dus in heel veel landen niet goed. De Regio Zwolle en Nederland doen het gemiddeld iets beter, maar ontkomen ook niet aan de tegenslagen in de mondiale economie. Een jaar na

augustus 2011 moet voor de Regio Zwolle geconstateerd worden, dat de werkloosheid over de hele linie is gestegen tot 5,3% van de totale regionale beroepsbevolking. In vergelijking met het Nederlandse gemiddelde zijn de werkloosheidscijfers in de Regio Zwolle ook sneller gestegen, hoewel het werkloosheidspercentage wel ruim 0,5% onder het nationale gemiddelde ligt. In absolute aantallen zitten ruim 14.600 werkzoekenden in de regio zonder baan.

Tussen de gemeenten in de Regio Zwolle vallen aanzienlijke verschillen op. In gemeenten als Dalfsen en Heerde blijft het werkloosheidspercentage onder de 3%. Meppel, Noordoostpolder en Steenwijkerland liggen echter tegen de 7% aan, ruim boven het regionale en nationale gemiddelde.

Figuur 2.4 a

Regionale werkloosheid in augustus 2011 en 2012

Bron: UWV en CBS, bewerking: KvK Oost-Nederland, Kennis- & Adviescentrum

Verantwoording

Bij figuur 2.4a: Het werkloosheidspercentage voor augustus 2011 en augustus 2012 is berekend door UWV-cijfers van het aantal niet-werkende werkzoekenden te delen door CBS-cijfers van de totale beroepsbevolking. Doordat CBS-cijfers over 2012 nog niet beschikbaar waren, is de beroepsbevolking van 2012 geschat door het gemiddelde te nemen van de 2009, 2010

en 2011. Dit is verantwoord gezien de niet-significante verschillen tussen de afzonderlijke jaren. De beroepsbevolking voor Hattem voor 2011 en 2012 is een schatting op basis van de beroepsbevolking in de overige vijftien gemeenten van de Regio Zwolle. Het feit dat de beroepsbevolking voor de gemeente Hattem is geschat, maakt dat de beroepsbevolking van de Regio Zwolle over 2011 en 2012 ook een schatting genoemd moet worden.

¹⁴ OECD, *OECD Employment Outlook 2012* (Parijs, juni 2012).

Indicator 2.5 Woon-/werkbalans

Voor de monitor is onderzoek verricht naar de balans tussen wonen en werken in de Regio Zwolle. De woon-/werkbalans indicator laat zien hoeveel mensen die wonen in de regio ook hun werk hebben in de regio. Als de regionale economie voldoende draagkracht heeft om de eigen bevolking van werk te voorzien, hoeven werknemers de regio niet te verlaten om werk te vinden dat bij hun past. Voor werkgevers is het van belang dat de regionale beroepsbevolking voldoende mogelijkheden ziet om in de vraag naar arbeid te voorzien.

72% van de beroepsbevolking woont en werkt in de Regio Zwolle. Het Economisch Bureau van de ING kwalificeerde de COROP-regio Noord-Overijssel onlangs als een werkregio: twee op de drie banen in de regio worden bezet door werknemers die ook in Noord-Overijssel wonen.¹⁵ Eigen onderzoek die voor deze monitor is gepleegd komt dicht in de buurt van deze conclusie, maar sluit beter aan bij het gebied van de Regio Zwolle en is gebaseerd op recentere cijfers van het Onderzoek Verplaatsingen in Nederland (OVIN). Voor dit onderzoek worden reizigers gevraagd hun verplaatsingsgedrag bij te houden.

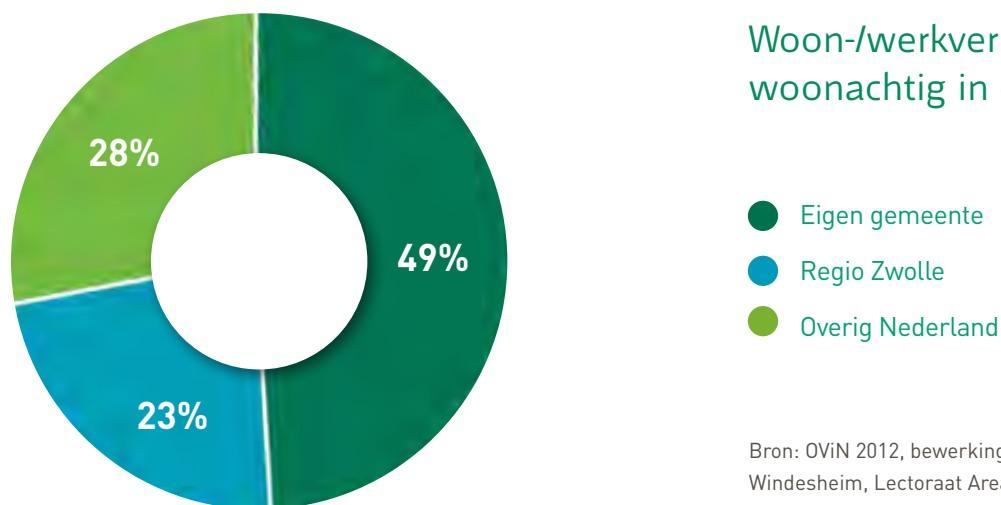
Van de totale regionale beroepsbevolking woont en werkt het overgrote deel van 72% in de eigen Regio Zwolle. Het overige deel van 28% van de regionale beroepsbevolking reist dagelijks heen en weer naar een werkbestemming buiten de Regio Zwolle.

Verschillen tussen gemeenten

Tussen de gemeenten zien we aanzienlijke verschillen in de woon-/werkbalans. Enkele gemeenten met een relatief kleine beroepsbevolking, zoals Zwartewaterland, Ommen en Oldebroek zijn voor meer dan 80% op de eigen regio gericht; in de gemeente Hattem werkt bijna 90% van de beroepsbevolking in de Regio Zwolle. In Dalfsen, gelegen naast de gemeente Zwolle, werkt de regionale beroepsbevolking ook overwegend in de eigen regio. Hier tegenover staan de kleinere gemeenten Olst-Wijhe en Heerde, waar maar 60% respectievelijk 48% van de beroepsbevolking in de Regio Zwolle werkt. Kampen is voor de werkgelegenheid ook fors (37%) gericht op plekken buiten de regio. Van de grotere gemeenten is Dronten het meest buitenwaarts gericht: 53% van de beroepsbevolking werkt er buiten de Regio Zwolle.

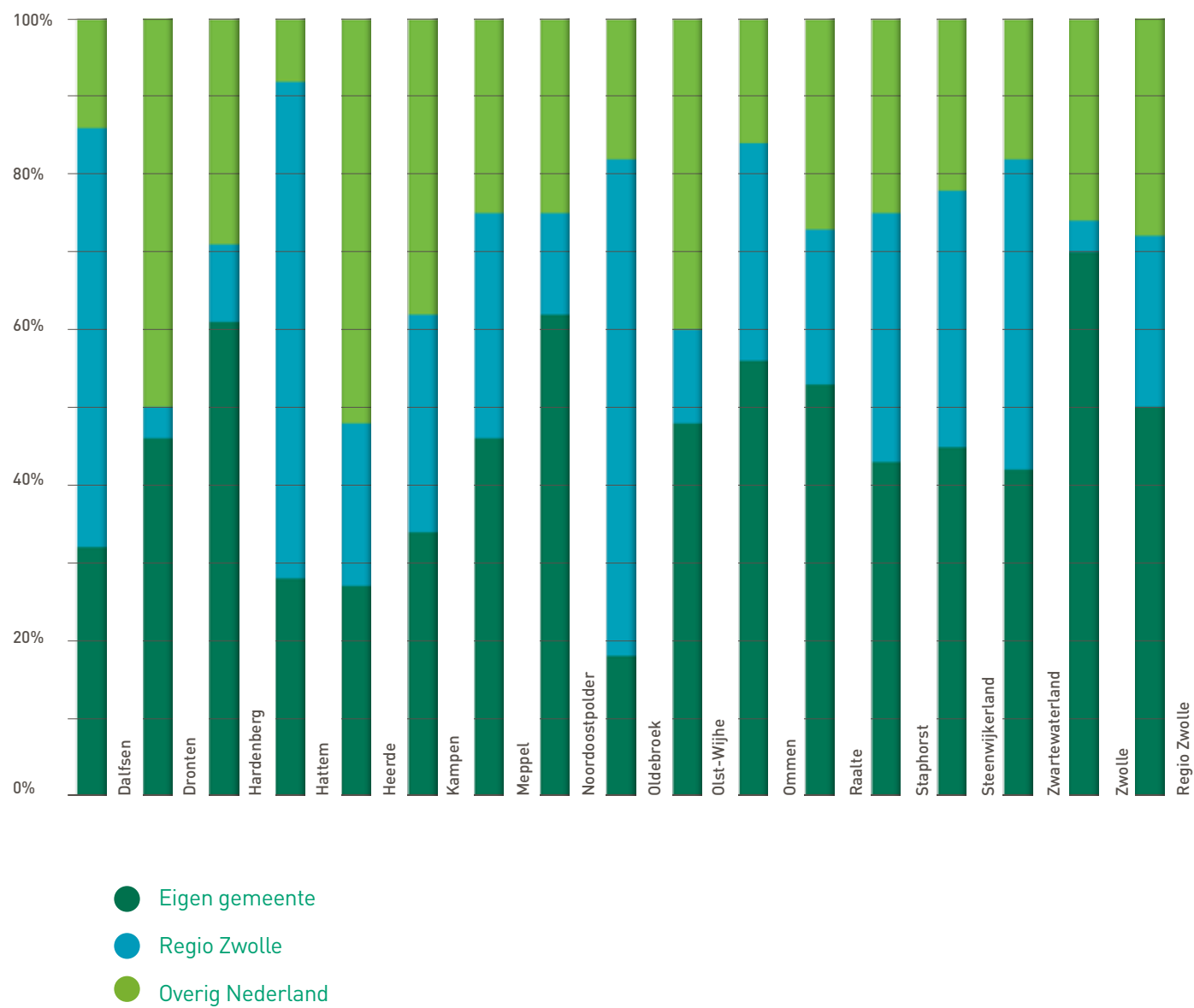
De resultaten van de woon-/werkbalans bieden een aanknopingspunt om ons nogmaals te verdiepen in het profiel van de Regio Zwolle. Stel dat een drempelwaarde van 50% genomen wordt: als minimaal de helft van de beroepsbevolking in één van de zestien gemeente in de Regio Zwolle werkt, dan nemen we aan dat de gemeenten natuurlijk tot de Regio Zwolle horen. Met deze drempelwaarde valt Heerde er net buiten, terwijl Dronten en Olst-Wijhe tot het overgangsgebied horen. Deze aanname behoeft direct nuancering, omdat Heerde bijvoorbeeld op het gebied van consumptiepatronen weer wel erg op de Regio Zwolle is gericht, zoals we nog zullen zien.

Figuur 2.5 a

Figuur 2.5 b

Gemeentelijke woon-/werkbalans naar percentages van de beroepsbevolking, 2011

Bron: OViN 2012, bewerking: Hogeschool Windesheim, Lectoraat Area Development

A photograph of two men in a factory setting. The man on the left, who is bald and wearing glasses, a white shirt, and a dark jacket, is looking towards the right. The man on the right, who has dark hair and glasses, is wearing a grey sweater and is looking down at a control panel of a machine. The machine is white and red, with the text 'MAX TURN 65' visible on its side. The background shows industrial lighting and equipment.

Directeur-eigenaar Koop van Benthem

‘Mbo’ers weten van aanpakken,
ze maken af waar ze aan zijn
begonnen en hebben een groot
verantwoordelijkheidsgevoel.’

‘Wij werken vooral met mbo’ers’

CAMBO IN KAMPEN: TOONAANGEVEND IN DE WERELD VAN DE PROFESSIONELE FOTOGRAFIE EN FILM

Bladert u weleens door een catalogus met foto's van architectonische hoogstandjes, dure juwelen, kostbare horloges of food? Dan kijkt u misschien wel naar foto's die gemaakt zijn met in Kampen geproduceerde camera's. Cambo levert fotografische applicaties voor professionele camera's en producten voor de video- en filmindustrie.

‘We werken daarvoor samen met toonaangevende bedrijven als Hasselblad, Leaf en Phase One’, vertelt directeur-eigenaar Koop van Benthem. ‘Zij leveren de digitale achterwanden met de sensoren. De objectieven komen weer van andere leveranciers.’ De producten van het Kamper bedrijf zijn niet te koop bij de fotograaf op de hoek, prijzen variëren van € 3.500,- tot € 14.000,-, Cambo levert aan slechts drie bedrijven in Nederland. Vijfennegentig procent wordt geëxporteerd naar distributeurs in Europa, Amerika, China, Japan en Australië.

De film- en videoproducten vinden goed aftrek in onder meer Rusland. Sinds twee jaar produceert het bedrijf ook reproductie-camera's, met 80 miljoen pixels, speciaal voor het digitaliseren van documenten. De Royal Botanic Gardens in Engeland is één van de organisaties die al enige exemplaren heeft aangeschaft.

Groot verantwoordelijkheidsgevoel

Bij Cambo werken vijftien medewerkers, waarvan het gros op mbo-niveau. ‘Mbo’ers weten van aanpakken’, zegt Van Benthem. ‘Ze maken af waar ze aan zijn begonnen en hebben een groot verantwoordelijkheidsgevoel.’ Dat geldt zeker voor Bert van der Velde (54) uit Kampen. Drieëntwintig jaar geleden begon hij als fijnbankwerker, na een paar maanden stapte hij over naar de functie die hij nog steeds bekleedt: CNC-draaier. ‘Ik produceer uit rond materiaal allerlei producten van staal, messing en aluminium voor in de camera's, zoals de ontspanknop of knopjes voor het menu.

Sinds mijn beginjaren is er veel veranderd. Toen ik begon, werkte ik met primitieve machines, aangestuurd door nokken. Inmiddels werk ik met een computergestuurde machine die niet alleen kan draaien, maar ook kan boren, frezen, draadtappen en snijden.’

‘Het verveelt nooit’

Om die ontwikkelingen bij te benen, heeft Van der Velde, die als basis lts heeft, verschillende interne opleidingen gevolgd op mbo-niveau. Hij is de enige dit specifieke werk doet. Lachend: ‘Ik moet dus nooit te lang ziek zijn. Gelukkig komt dat bijna niet voor.’

Na al die jaren vindt hij het werk nog steeds leuk. ‘Sommige handelingen zijn routinewerk, maar er zijn ook lastiger klussen. Dat is mooi. Ik slaap er dan een nachtje over en verzin altijd een oplossing. Het verveelt nooit. Ambities om ergens anders te werken heb ik ook nooit gehad. Ik zit hier echt op mijn plek en ik ben niet de enige. Een andere collega werkt hier al veertig jaar.’

ECONOMISCHE CULTUUR IN BEELD

De Regio Zwolle kent een voorzichtige ondernemerscultuur

- Ondernemers in de Regio Zwolle koesteren lagere verwachtingen ten aanzien van het economische klimaat dan hun gemiddelde Nederlandse collega's.
- Ook bij schattingen voor hun omzet steken regionale ondernemers lager in. Ten onrechte, zoals uit de cijfers blijkt.

Regionale voorzieningen zijn op orde

- De regio kent een goed aanbod van vrijetijdsvoorzieningen. Er zijn weinig verschillen met het nationaal gemiddelde voorzieningenniveau.
- Er zijn relatief veel musea in de regio aanwezig.
- Het aantal vakanties in de Regio Zwolle is de afgelopen twee jaar sterk gestegen.
- Het percentage inwoners dat hun inkopen in de eigen Regio Zwolle doet, ligt met 79% op een hoog niveau.

Indicator 3.1 Ondernemersverwachtingen

Eén van de redenen achter het initiatief van de Regio Zwolle Monitor is om wat meer trots te zijn op de prestaties van de eigen regio. Het bedrijfsleven in de Regio Zwolle floreert, en dat mag best gezegd worden. Maar zijn ondernemers in dit deel van het land dan zo bescheiden? Een manier om deze veronderstelling te testen, zijn de ondernemersverwachtingen.

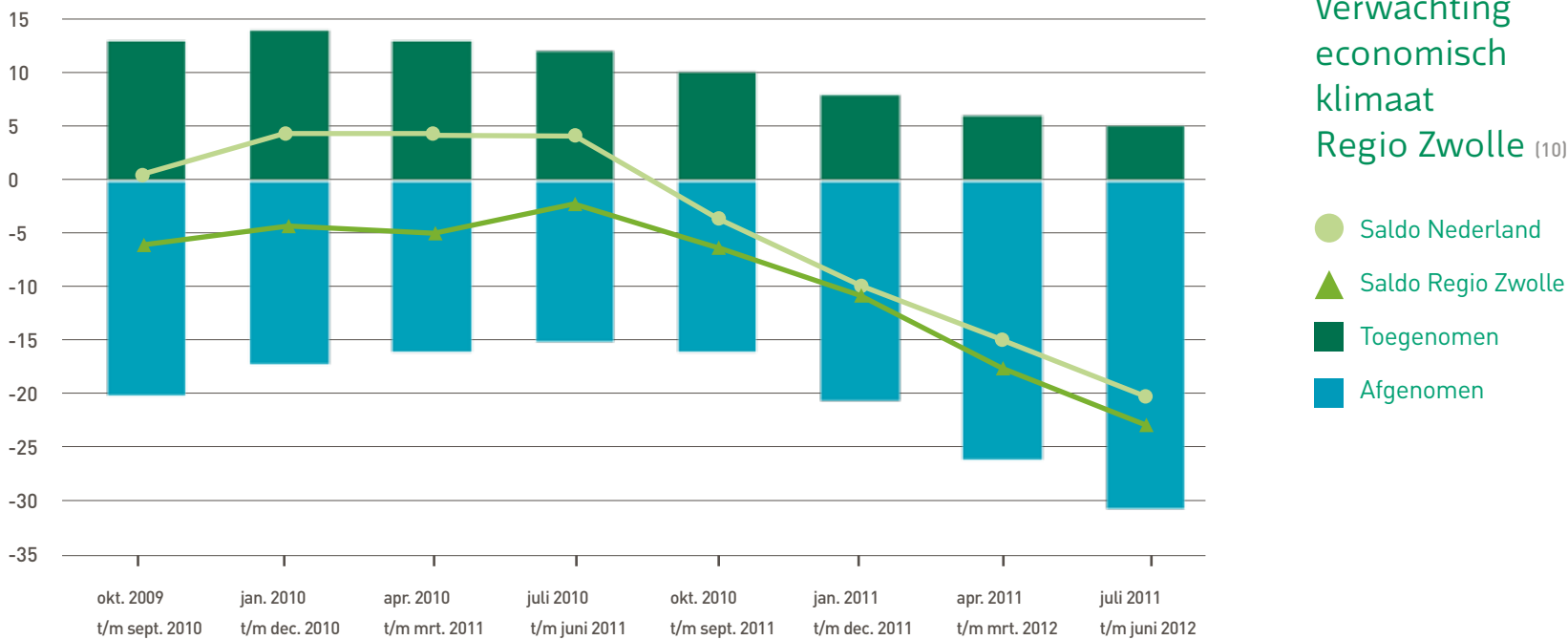
Terughoudendheid in de economische verwachtingen

In de Conjunctuur Enquête Nederland (COEN) worden ondernemers ook bevraagd op de verwachtingen die zij ten aanzien van de economische ontwikkelingen koesteren. Eén van de variabelen bij het meten van de conjuncturele verwachting is het economisch klimaat. Ondernemers krijgen de vraag gesteld, of zij verwachten dat het klimaat voor hun bedrijf zal verbeteren of verslechteren, of dat het gelijk zal blijven. Hier worden de resultaten over 2,5 jaar voor tien Noord-Overijsselse gemeenten weergegeven. Uit de grafiek blijkt duidelijk dat ondernemers in de Regio Zwolle terughoudender zijn in hun verwachtingen, dan de gemiddelde Nederlandse ondernemer.

Leeswijzer figuren

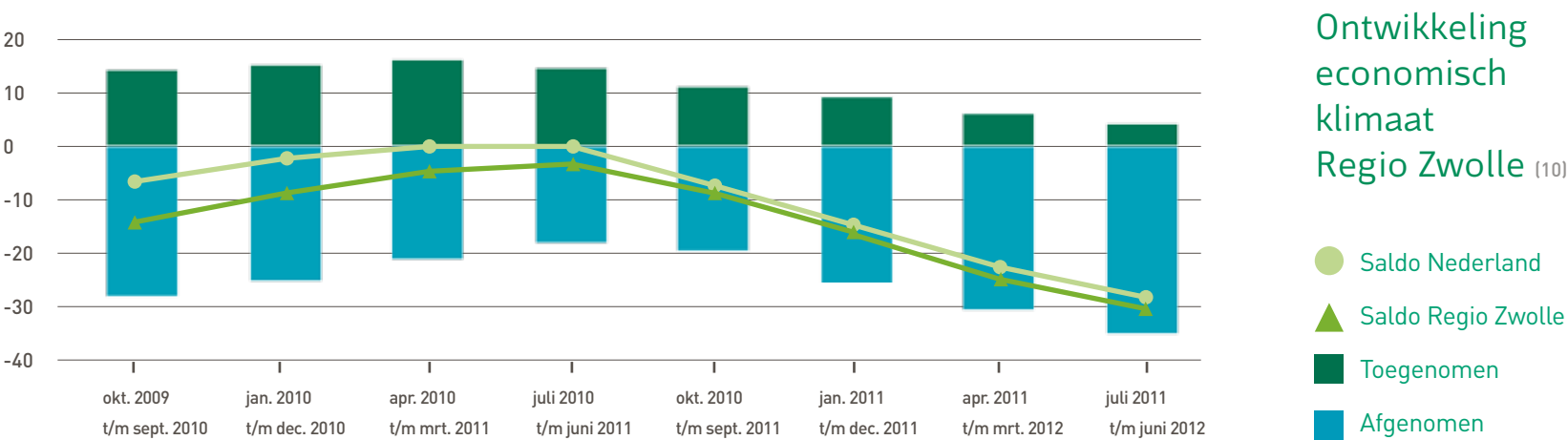
De figuren vatten de enquêtes onder ongeveer 150 ondernemers in tien Noord-Overijsselse gemeenten samen (NB. Noordoostpolder, Dronten, Oldebroek, Hattem, Heerde en Meppel zijn niet in de gegevens meegenomen). In het staafdiagram vindt u het percentage ondernemers dat verwacht dat de situatie verbetert (boven de 0-lijn) of verslechtert (onder de 0-lijn) in het komende kwartaal. De grafieklijn geeft het saldo tussen beiden weer. De COEN is een kwartaal enquête. Echter, seizoensinvloeden hebben aanzienlijke invloed op de economische conjunctuur. Om deze invloeden eruit te filteren, is steeds het gemiddelde genomen van vier opeenvolgende kwartalen. Voorbeeld: de meest recente meting is het gemiddelde van vier kwartaal-metingen die de resultaten voor de periode juli 2011 t/m juni 2012 samenvat.

Figuur 3.1 a

Bron: Conjunctuur Enquête Nederland, bewerking: KvK Oost-Nederland, Kennis- & Adviescentrum

Figuur 3.1 b

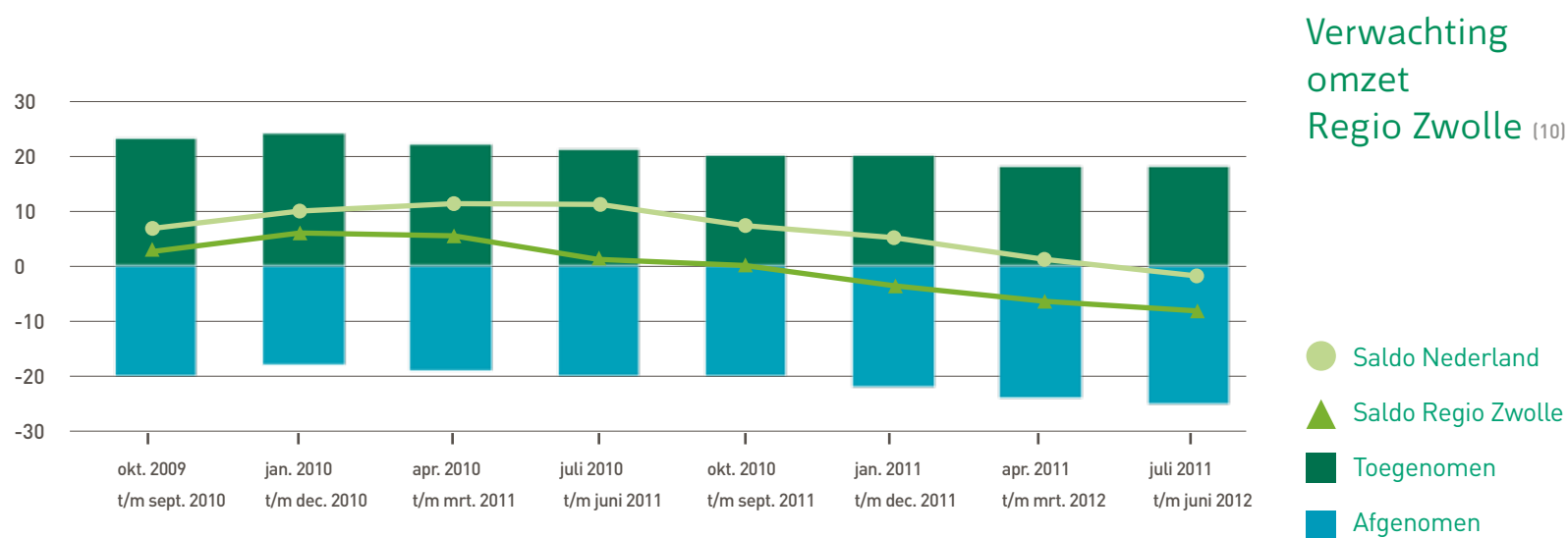
Bron: Conjunctuur Enquête Nederland, bewerking: KvK Oost-Nederland, Kennis- & Adviescentrum

Ondernemer is te bescheiden

De lagere verwachtingen staan op gespannen voet met de bovengemiddelde prestaties die we hebben geconstateerd in de Regio Zwolle, bijvoorbeeld door in indicator 1.1 naar de winstgevendheid van de regio te kijken. Leiden ondernemers in de Regio Zwolle misschien aan valse bescheidenheid? In een vergelijking tussen de verwachtingen van de omzet en de daadwerkelijke resultaten, is dit inderdaad het geval.

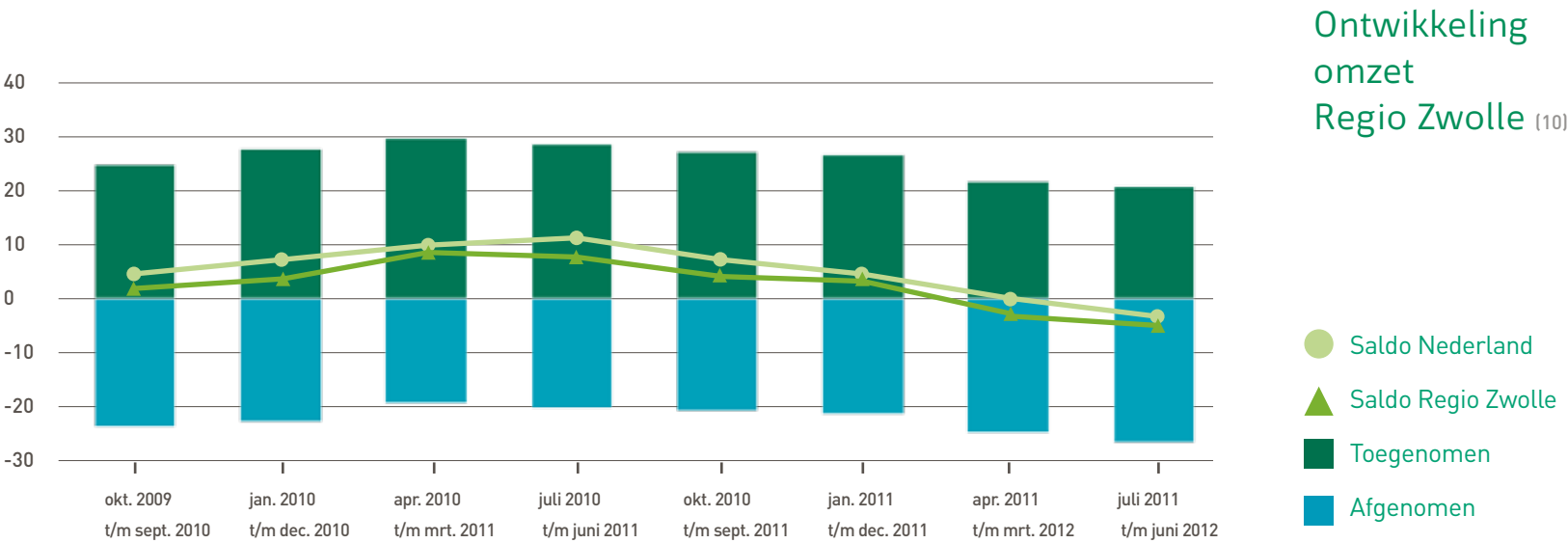
In de verwachtingsmeter zijn de ondernemers in de Regio Zwolle over de gehele linie pessimistischer over de ontwikkeling van de omzet. Maar als we kijken naar de daadwerkelijke uitkomsten, hebben zij daar helemaal geen reden toe omdat de gemiddelde Nederlandse ondernemer nauwelijks hogere resultaten scoort. Voor de Regio Zwolle is het een cliché dat er een cultuur van nuchterheid en bescheidenheid heerst. Maar in elk cliché schuilt een kern van waarheid.

Figuur 3.1 c

Bron: Conjunctuur Enquête Nederland, bewerking: KvK Oost-Nederland, Kennis- & Adviescentrum

Figuur 3.1 d

Bron: Conjunctuur Enquête Nederland, bewerking: KvK Oost-Nederland, Kennis- & Adviescentrum

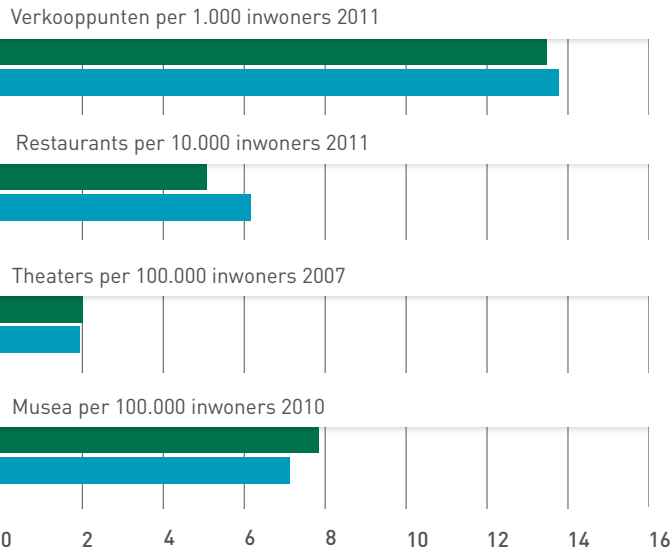
Indicator 3.2 Voorzieningenniveau

De economische cultuur van een gebied hangt sterk samen met datgene wat er in een gebied - alledaags verwoord - 'valt te beleven'. Plekken waar 'niets te doen is', worden over het algemeen saai genoemd en hebben geen sterk imago. Plekken met een ruim aanbod van winkels en een waaier aan culturele voorzieningen worden aantrekkelijk gevonden. En dat is belangrijk voor een regio, niet alleen omdat het recreanten trekt die iets te besteden hebben. Het voorzieningenniveau is ook belangrijk bij vestigingskeuzes. Mensen willen graag ergens wonen waar uitgaansgelegenheden zijn en winkels zijn die hun behoeften bevredigen.

Een gemiddeld voorzieningenniveau

Hoe scoort de Regio Zwolle op het voorzieningenniveau? Op deze vraag geeft het aantal vrijetijdsvoorzieningen per 10.000 inwoners antwoord. Uit deze cijfers blijkt dat de Regio Zwolle relatief veel musea telt. Alle overige vrijetijdsvoorzieningen (winkels, restaurants en theaters) zijn in de Regio Zwolle gemiddeld of iets minder sterk vertegenwoordigd dan in Nederland als geheel. Concluderend kunnen we stellen dat het regionale voorzieningenniveau zich rond het Nederlands gemiddelde bevindt.

Figuur 3.1

Aanbod vrijetijdsvoorzieningen

- Regio Zwolle
- Nederland

Bronnen: Locatus, Bedrijfschap Horeca, Theater Instituut Nederland, Nederlandse Museumvereniging, bewerking Rabobank 2012.

Indicator 3.3
Regionale koopkrachtbinding
mode

Doen de inwoners van de Regio Zwolle hun inkopen ook in de Regio Zwolle? Mode is een belangrijke reden voor consumenten om te gaan winkelen, daarom leent deze variabele zich goed voor een analyse van de regionale koopkrachtbinding. Zijn deze inwoners gericht op de Regio Zwolle, of gaan zij liever winkelen in gemeenten buiten de zestien samen-werkende gemeenten? Deze vraag is interessant omdat het ons meer leert over de economische oriëntatie van consumenten. Als veel consumenten die wonen in de Regio Zwolle daar ook het liefste boodschappen doen, is er een goed ontwikkelde ‘interne’ markt. Consumenten voelen zich er op hun gemak en blijven daarom graag dicht bij huis.

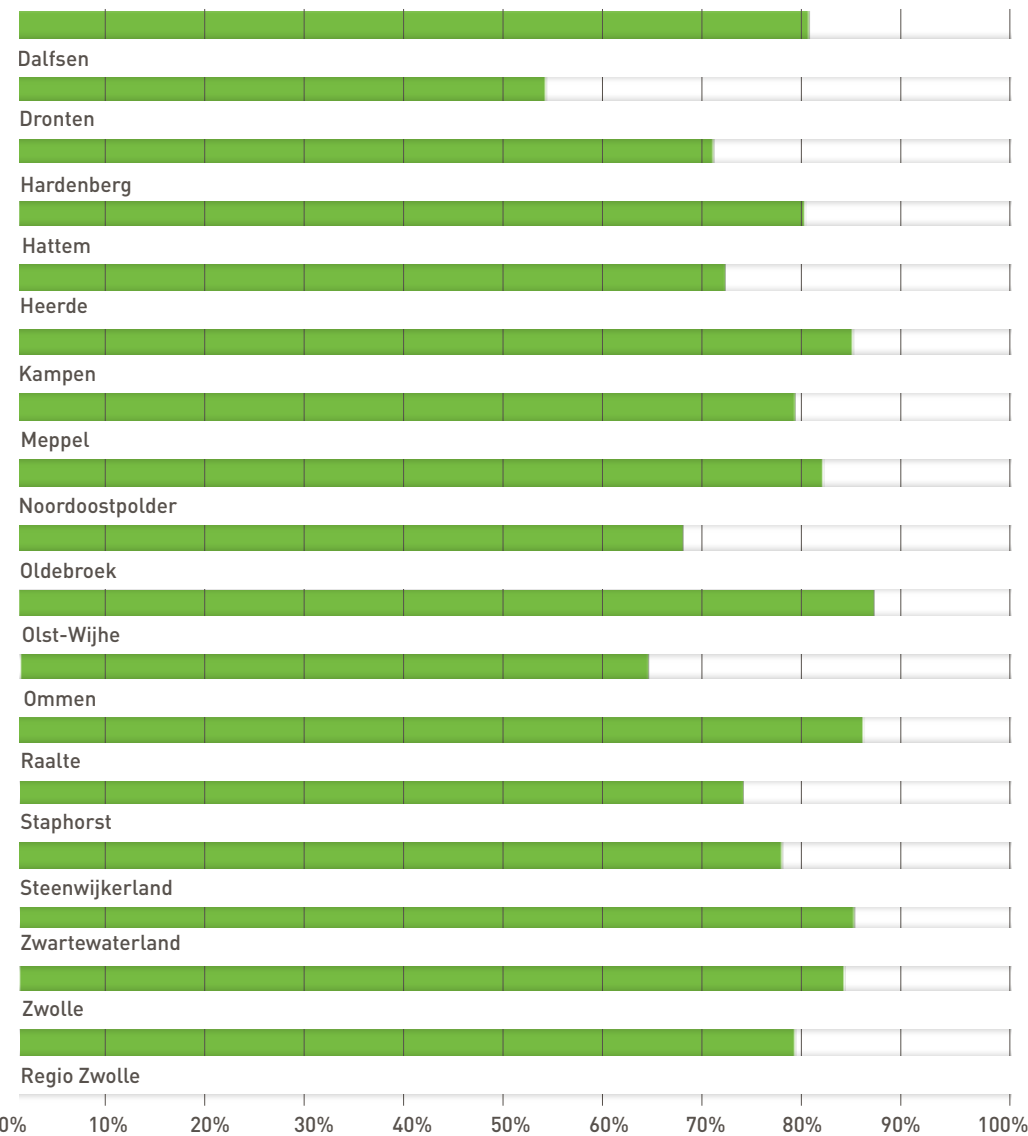
Sterke binding van
regionale koopkracht

Koopstromen brengen in beeld waar consumenten hun aankopen doen. Rabobank Nederland brengt de Nederlandse koopstromen in beeld met de Koopstromen Monitor. De belangrijkste bron van de Koopstromenmonitor is een database met transacties geaggregeerd op het niveau van gemeenten en sectoren. De cijfers geven een representatief beeld van het ruimtelijk koopgedrag van de Nederlandse consument.

Figuur 3.3 laat de regionale koopkrachtbinding voor de modebranche zien. Het figuur laat zien welk deel van de bestedingen in de modedetailhandel door de inwoners van de Regio Zwolle, in de Regio Zwolle terecht komt. Dat

Figuur 3.3

Regionale koopkrachtbinding mode 2009

Bron: Koopstromen Monitor 2012, Rabobank Nederland

betekent dat de mode-aankopen in de eigen gemeente of in één van de andere vijftien gemeenten van de Regio Zwolle gedaan worden. Voor de regio als geheel is dit 79%. De grafiek laat zien dat de inwoners van Olst-Wijhe gevolgd door Raalte voor hun modebestedingen het sterkst op de Regio Zwolle georiënteerd zijn. De inwoners van de gemeente Dronten zijn dit juist het minst sterk. De komst van de Hanzelijn brengt hier wellicht verandering in.

Indicator 3.4 Toeristische aantrekkingskracht

Het imago van een gebied is erg belangrijk voor regionale ontwikkeling. Plekken die bekend staan om hun goede voorzieningen, mooie omgeving, vriendelijke mensen en leuke bezienswaardigheden

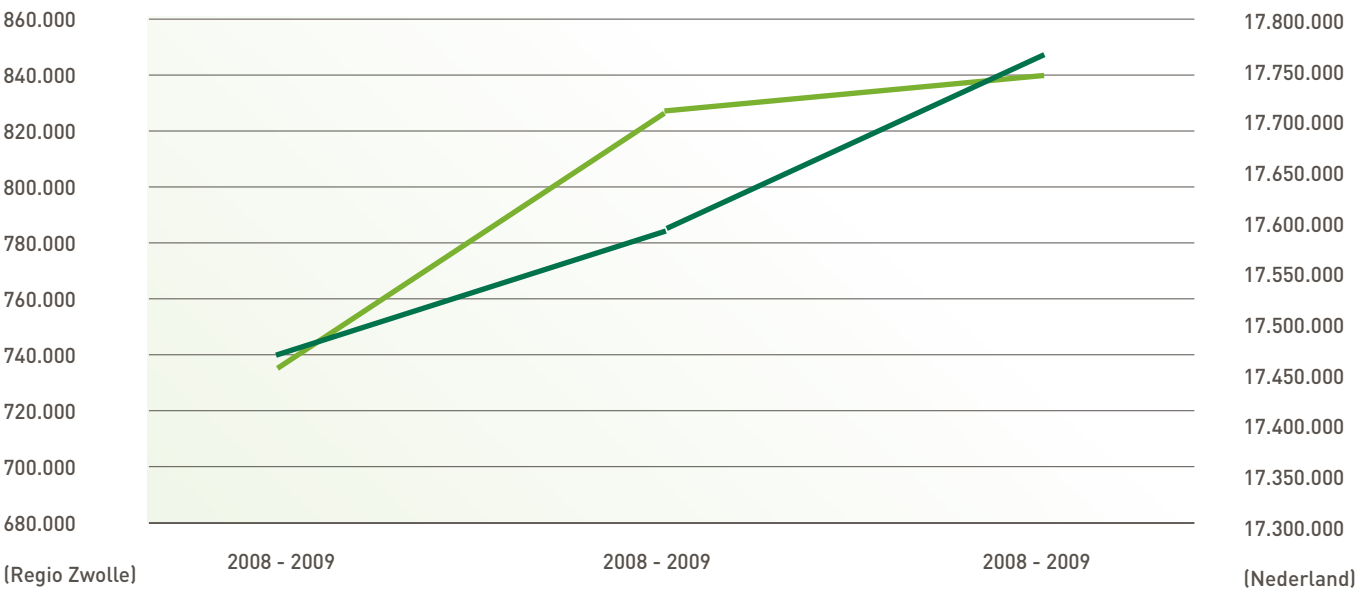
oefenen aantrekkingskracht uit op bezoekers. Mensen van buiten willen de regio dan graag bezoeken, geven geld uit en versterken het goede imago door enthousiaste verhalen te vertellen aan hun vrienden en familie. Een manier om de aantrekkingskracht van de regio te meten, is het aantal vakanties te tellen. Er vanuit gaande dat een flink deel van die vakanties door toeristen van buiten de regio geboekt zijn, kunnen we meer zicht krijgen op het regionale imago.

Regio Zwolle groeit als toeristische trekpleister

De afgelopen seizoenen is het aantal vakanties in de Regio Zwolle flink gegroeid. In het seizoen 2010-2011 werden 847.000 vakanties geboekt, dat is ruim 100.000 vakanties meer dan in het seizoen 2008-2009. Deze stijging van 15% is veel groter dan de gemiddelde groei aan

Figuur 3.4

Aantal vakanties

- Nederland
- Regio Zwolle

Bron: Continue Vakantie Onderzoek, bewerking: Provincie Overijssel, Team Beleidsinformatie

binnenlandse vakanties. Ten opzichte van het seizoen 2008-2009 is het landelijke aantal vakanties in seizoen 2010-2011 met een kleine 2% gegroeid. Gemiddeld genomen waren de bezoekers in de Regio Zwolle erg goed te spreken over hun verblijf. Zij gaven de Regio Zwolle een mooi rapportcijfer: 8,2.

Indicator 3.5 Economische diversiteit

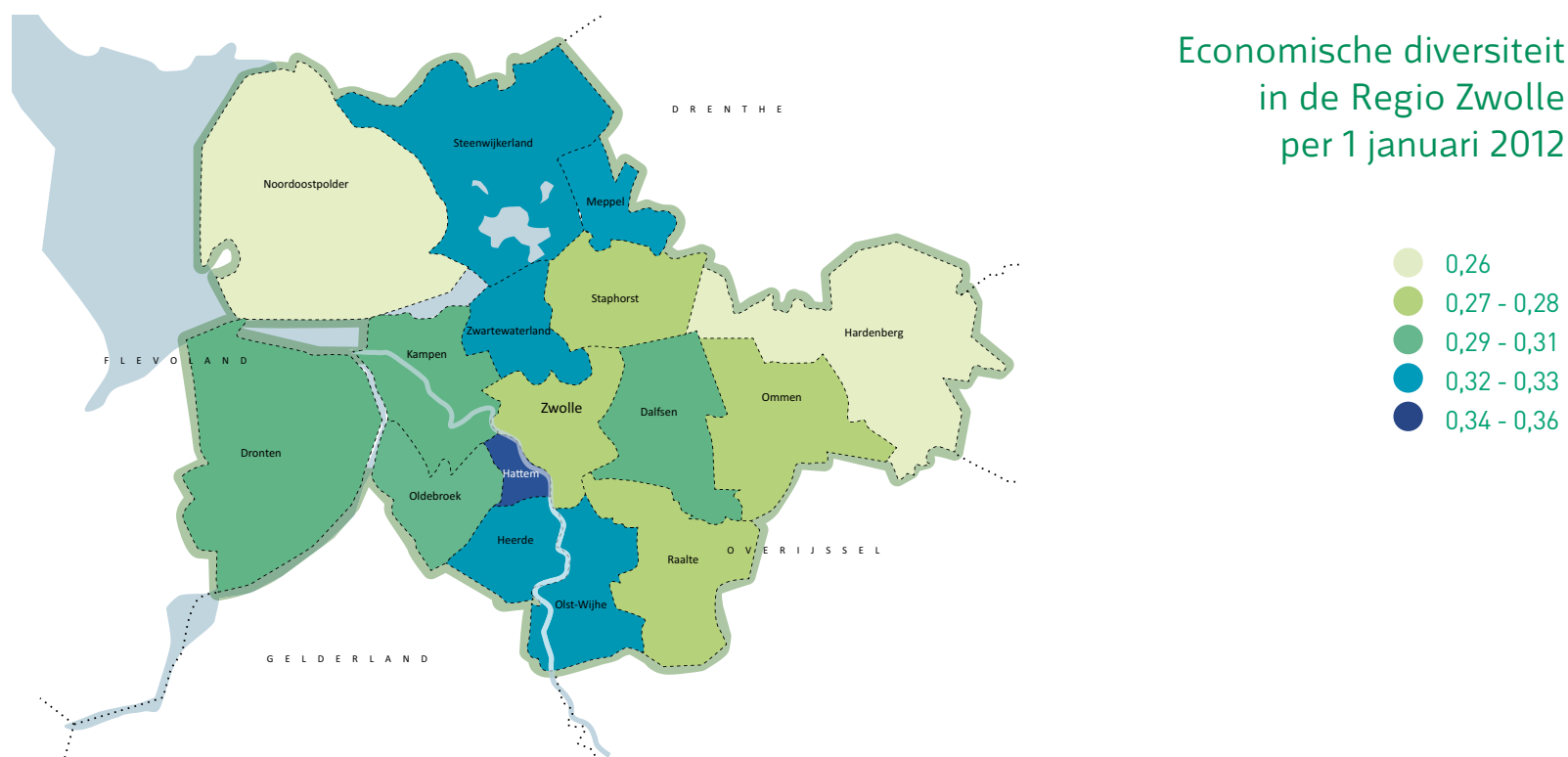
Een veelzijdige productiestructuur leidt tot een gunstig ondernemersklimaat en een economische cultuur die gevarieerd en dynamisch is. Fysieke nabijheid vergemakkelijkt de uitwisseling van kennis, omdat samenwerking en informele kennisoverdracht makkelijker binnen de eigen regio te organiseren valt. Een veelzijdige productiestructuur in de Regio Zwolle kan het ondernemersklimaat daarom stimuleren.

Regionale diversiteit zweeft rond het gemiddelde

In Figuur 3.5 worden de gemeentes van Regio Zwolle vergeleken op veelzijdigheid van productiestructuur. Met behulp van een zogenaamde Gini-coëfficiënt is de spreiding van het aantal vestigingen over 83 sectoren gemeten. Als een gemeente bijvoorbeeld 83 bedrijven telt die allemaal in dezelfde sector actief zijn, is de spreiding zeer ongelijkmatig en de Gini-coëfficiënt 0; maar als al die bedrijven in een andere sector actief zijn, is de Gini-coëfficiënt 1. Naarmate de Gini-coëfficiënt hoger is, is de vestigingsstructuur van de betreffende gemeente dus meer gediversifieerd.

De Gini-coëfficiënt voor geheel Nederland is 0,29: het gemiddelde van de Regio Zwolle is 0,28. Dat betekent dat de Regio Zwolle als geheel net iets minder divers is, als we kijken naar de verdelingen van het aantal bedrijven over de verschillende sectoren, als in heel Nederland. Het meest divers is de gemeente Hattum, het minst divers zijn de gemeente Noordoostpolder en Hardenberg.

Figuur 3.5

Bron: Handelsregister KvK, bewerking: Hogeschool Windesheim, Lectoraat Accountancy & Controlling.

Henrico ten Brink

‘Meppelers hebben meer
met de Regio Zwolle’

‘Gezamenlijk optrekken versterkt elkaar’

MEPPELER ONDERNEMERS RICHTEN ZICH VOOR SAMENWERKING OP REGIO ZWOLLE

Meppel is de enige ‘Drent’ tussen de zestien gemeenten in de Regio Zwolle die de economische samenwerking zijn aangegaan. Henrico ten Brink vertegenwoordigt het Meppeler bedrijfsleven als voorzitter van de Industriële Commerciële Club/Park Management Meppel (ICC/PMM).

‘Een Meppeler voelt zich geen Drent’, zegt Ten Brink beslist. ‘We zitten op de grens van Drenthe en de Kop van Overijssel. Meppelers hebben denk ik meer met de Regio Zwolle.’ Strategisch gezien is Meppel een logische samenwerkingspartner voor Zwolle en andersom ook, vindt Ten Brink. ‘Er zijn mogelijkheden op verschillende gebieden, zoals gezondheidszorg – de Isala klinieken en het streekziekenhuis in Meppel werken al samen – verblijfsaccommodatie en havenactiviteiten. Wat veel mensen niet weten, is dat Meppel officieel de status van zeehaven heeft. Het is de diepste landinwaarts gelegen haven. Met de groeiende containervaart, bijvoorbeeld vanuit Rotterdam, zijn daar legio mogelijkheden.’

Hanzelijn biedt kansen

Een ander punt waarop de gemeenten elkaar kunnen versterken, is volgens Ten Brink met vervoer. ‘Er wordt al jaren gesproken over

een sneltram tussen Kampen en Zwolle, tot aan het IJsseldelta stadion. In Meppel is de gedachte: trek die lijn door, dan hebben we meteen transport en vervoer geregeld naar bijvoorbeeld de Isala klinieken.’ Ook de komst van de Hanzelijn biedt kansen. ‘We hopen forenzen aan te trekken. De reistijd naar het westen en de polder wordt verkort, dat biedt perspectief.’

Perspectief voor Meppel biedt volgens Ten Brink ook het in aanbouw zijnde Van der Valkhotel op bedrijventerrein Hessenpoort in Zwolle. ‘Wij hebben hier niet zo’n grote hotelaccommodatie. Met de auto ben je in tien minuten van Meppel bij dit hotel. Het lijkt me niet meer dan logisch dat daar gebruik van wordt gemaakt.’

‘We hebben elkaar nodig’

Ten Brink is een ervaringsdeskundige als het gaat om samenwerking. Als voorzitter van de ICC/PMM heeft hij aan de wieg gestaan van vergaande samenwerkingsverbanden tussen ondernemingen. ‘Met ICC/PMM regelen we onder meer gezamenlijk beveiliging, ophalen van afval, inkoop van energie, aanleggen van glasvezelkabel, telefonie en arbo- en personeelszaken voor bedrijven die daar behoefte aan hebben. Het gaat niet langer om het individuele belang. Naast het nieuwe werken, is het nieuwe denken ook in opkomst. En dat is het besef dat gezamenlijk optrekken elkaar versterkt. Vroeger waren ondernemers vooral gericht op hun eigen stad. Dat denken wordt anders. Ondernemers uit verschillende regio’s hebben elkaar nodig om hun eigen bedrijf te versterken, maar ook om de hele regio te versterken.’

STICHTING METROPOOL ZWOLLE

De Regio Zwolle Monitor is een uitgave van Stichting Metropool Zwolle, een initiatief van Harke Plas (voorzitter) – Advocaat bij Nysingh advocaten-notarissen; Pierre Satink (secretaris) – Accountant RA / partner bij Baker Tilly Berk; Ronald Knoll (penningmeester) – Relatiemanager grootzakelijke relaties bij Rabobank IJsseldelta; Ingrid Heijnen – Ambassadeur bedrijven voor Rabobank IJsseldelta.

De monitor wordt mogelijk gemaakt door de partners van de stichting:

+ 16 betrokken gemeenten binnen de regio:

Dalfsen, Dronten, Hardenberg, Hattem, Heerde, Meppel, Noordoostpolder, Oldebroek, Olst-Wijhe, Ommen, Staphorst, Steenwijkerland, Raalte, Kampen, Zwartewaterland en Zwolle.

MONITOR 2012

